

Rapport annual 2005

Lia Rumantscha

Rapport annual 2005

Uniuns regiunalas

Romania

Uniun dals Grischs

Uniun rumantscha da Surmeir

Renania

Uniuns surregiunalas

Societad retorumantscha

Uniun per la Litteratura Rumantscha

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Giuventetgna Rumantscha

Quarta Lingua

© LIA RUMANTSCHA 2006 CUIRA

cumposiziun e stampa: Spescha e Grünenfelder, Glion
470 exemplars

Cuntegn

1.	Pled sin via dal president	5
2.	Organigram	
2.1	La Lia Rumantscha sco uniun da tetg	7
2.2	Organigram intern	7
2.3.1	Radunanza da delegadas e delegads	8
2.3.2	Organs executivs e da controlla	11
2.3.3	Cumissiuns	12
2.3.4	Direcziun e servetschs	15
2.3.5	Commembers d'onur	16
2.3.6	Defunctas e defuncts 2005	16
3.	Rapport da lavur	
3.1	Lavur dals organs da la LR	17
3.1.1	La radunanza da delegadas e delegads	17
3.1.2	Il cussegl	17
3.1.3	La suprastanza	18
3.1.4	La cumissiun da gestiu	18
3.1.5	La dieta tematica	18
3.2.	Lavur dals singuls servetschs	18
3.2.1	Secretariat general	18
	A Persunal	19
	B Accents da l'onn	19
	C Curs d'integraziun linguistica	19
	D Teater rumantsch	20
	E Chant e musica	21
	F Ediziuns e vendita	22
	G Meds da massa	26
	H Contacts	27
3.2.2	Collavuraziun regionala	27
3.2.3	Servetsch da linguistica applitgada (SLAR)	28
3.2.4	Scolina	33
4.	Documents	
4.1	Resumaziun da la posiziun da la Lia Rumantscha (LR) en la procedura da consultaziun davart la Lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing)	35
4.2	Position der Lia Rumantscha zum Kulturförderungs- und Pro-Helvetia-Gesetz	38

5.	Rapports da las uniuns affiliadas	
5.1	Societad retorumantscha (SRR)	42
5.2	Romania + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	46
5.3	Uniun dals Grischs (UdG) + <i>rapport dals collavuratur regiunals</i>	53
5.4	Renania + <i>rapport dals collavuratur regiunals</i>	60
5.5	Uniun rumantscha da Surmeir (URS) + <i>rapport dal collavuratur regiunal</i>	66
5.6	Uniun per la Litteratura Rumantscha (ULR)	71
5.7	Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (CRR)	73
5.8	Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (URB)	76
5.9	Giuventetgna Rumantscha (GiuRu) – PUNTS	78
5.10	Quarta Lingua (QL)	83
5.11	Rapport da la Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)	86

6. Rendaquint da la LR

1. Pled sin via dal president

Dapi mia elecziun sco president da la Lia Rumantscha l'october 2003 clom jau: «Rumantschas e Rumantschs, sajas loschs da vossa lingua materna e discurri tant rumantsch sco mo pussaivel!» Rumantsch là, nua ch'ì sa chapescha da sasez, ma rumantsch era là, nua ch'el è londervi da perder valur e pratica.

Il rumantsch viva mo sch'el vegn discurri. Ed el viva! Las per part fermas reacziuns sin il svilup dal rumantsch grischun cun la tema da perder uschia ils idioms, è bain in mussament che las Rumantschas ed ils Rumantschs n'han betg resignà. Igl als interessa tge che succeda cun lur lingua; la lingua è damai era insatge dal pli intim da nus umans.

Quest interess è bun e dat perditga da la vitalitad dal rumantsch. Almain uschè ditg che quella vitalitad da la diversitad na tgira betg il localissem e regionalissem sin donn e cust d'ina ferma schientscha cuminaivla. En il temp d'Avenir suisse e da la globalisaziun economica sminuin nus nossas schanzas vers anora, sche nus n'essan betg pronts d'ans adattar almain là, nua che auters ston era far quai. Jau sun persvadi che nus gudagnain novas libertads per la lingua discurrida cun acceptar cumpromiss en la lingua scritta. Lain dar en l'avegnir dapli paisa a la lingua discurrida che fin qua. I na dat a lunga vista nagins idioms, sche nus n'als discurrin betg ed i na dat negin rumantsch grischun senza idioms. Lain esser conscients: I dovra omadus!

L'onn passà è stà in bun onn per la Lia Rumantscha e sias uniuns affiliadas. Sin nivel da las estructuras portan las lungas discussiuns ils emprims fritgs. Nus essan sin la dretga via cun las midadas. Ma cun s'occupar da las midadas da structura na fan ins anc nagut per la lingua e la cultura rumantscha. Perquai sperain nus da vegnir a fin spertamain cun las lungas discussiuns per avair dapli temp per projects utils. Ultra dal courant normal da la gestiun cun far ediziuns e translaziuns, sviluppar e tgirar da la banca da datas linguistica, animar e cussegljar la populaziun rumantscha euv., è noss manaschi s'engaschè tranter auter per ils suandants projects: Microsoft, la lescha da linguas chantunala, lavurs per incumbensa dal DECA a favur dal project rg en scola, Interreg e dumondas da bilinguitad.

Deplorablament n'ha nossa istanza per novas finanzas betg gù il success giavischà. Il medem è era da dir da l'inscunter cun cusseglier federal Pascal Couchepin, da las intervenziuns da la regenza grischuna u da la visita en la Lia Rumantscha dal president da la Confederaziun Samuel Schmid. Nus tschertgain novas vias, pertge che la Rumantschia dovra dapli sustegn.

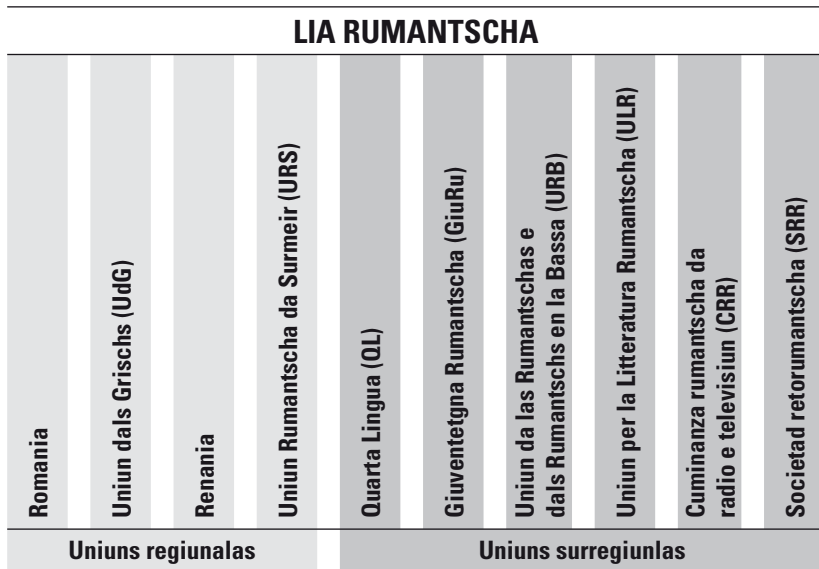
E per finir ma resti d'engraziar: In cordial «grazia fitg» a las collavuraturas ed als collavuratur cun il secretari general a la testa, a la suprastanza ed al cussegl, sco era bun engraziament per la collavuraziun fritgaivla cun las uniuns affiliadas e cun ils gremis politics ed administrativs.

Lubi a mai anc ina giada da prender l'appel da l'entschatta: Discurrer, discurrer ed anc ina giada discurrer cun plaschair rumantsch!

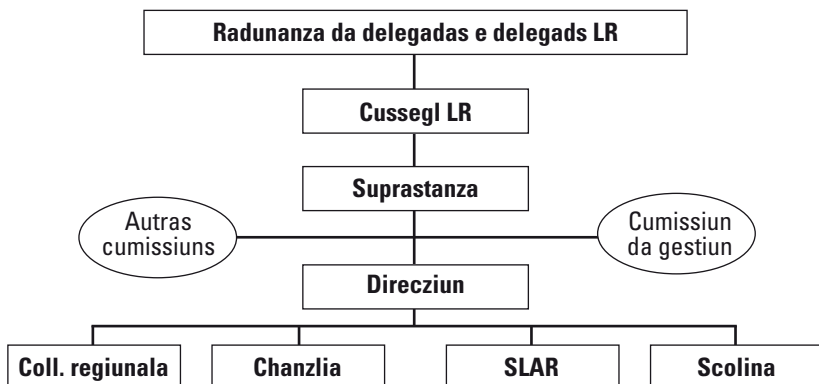
Il president: Vincent Augustin

2. ORGANIGRAM

2.1. La Lia Rumantscha sco uniun da tetg

2.2. Organigram intern

2.3.1. Radunanza da delegadas e delegads

Uniuns regionalas

Romania (18)

Cabalzar Martin, Cumbel

Ardüser Erwin, Laax
Decurtins Giusep G., Falera
Camartin Sr. Florentina, Laax
Caduff Nicolaus, Vella
Candinas Daniel, Surrein
Capaul Giusep, Mustér
Cathomas Orlando, Domat
Collenberg Linus, Sevgein
Darms-Landolt Margrit, Schnaus
Deplazes Gion T., Domat
Giger Evelina, Curaglia
Hess Toni, Cuir
Killias-Cantieni Rita, Laax
Manetsch-Berther Miriam, Trun
Quinter Blandina, Trun
Schnoz Martin, Rueun
Sgier-Gartmann Brida, Sevgein
Sulser Duri, Domat

suppleant(a)s

Berther Arno, Sedrun
Blumenthal Duri, Degen
Candrian Thomas, Sagogn
Carigiet David, Glion
Dermont Vitus, Laax
Jeitziner Curdin, Segnas
Lombris Angela, Vella
Mazzetta-Vincenz Astrid, Rabius
Solèr Paul Valentin, Lumbrein

Uniun dals Grischs (14)

Buob Annemieke, La Punt

Andri Roman, Müstair
Bezzola Carola, Puntraschigna
Bott Renata, Tschier
Candrian Jon, Zuoz
Denoth Heinz, S-chanf
Ganzoni Riet, Samedan
Gaudenz Steivan, Zernez
Giacometti Robert, Lavin
Häfner Fadri, Guarda
Lemm-Peter Marta, Bever
Mathis Mengia, S-chanf
Pazeller Constant, Tarasp
Rauch Gustin Uorschla, Scuol
Thom Hermann, Susch

suppleant(a)s

Felix Chasper Alexander, Sent
Guidon Jacques, Zernez
Nicolay Ursula, Bravuogn
Toutsch Ida, Tschier

Renania (7)

Caprez-Spreiter Vreni, Trin

Cadonau Andreas, Vuorz
Cavigilli Conrad, Castrisch
Clopath Anita, Maton
Dolf Christ Casper, Vargistagn
Mani Giachen, Donat
Meiler Hanspeter, Flem

suppleant(a)s

Cafilisch Carl, Trin-Digg
Pfister Jacob, Vuorz

Uniun rumantscha da Surmeir (7)

Dosch Filip, Cunter

Caspar Martegn, Riom
Cina Daniela, Lantsch
Fravi-Baselgia Ida, Lantsch
Plaz Pia, Cuira
Simeon Anita, Turitg
Wasescha Joachim, Savognin

suppleant(a)s

Netzer Rudi, Savognin
Schnöller Christian, Casti

Uniuns surregionalas

Societad retorumantscha (5)

Collenberg Cristian, Cuira

Caviezel Roman, Cuira
Pult Chasper, Paspels
Spescha Arnold, Cuira
Tomaschett Carli, Cuira

suppleant(a)s

Caminada Pierrin, Cuira

Uniun per la Litteratura Rumantscha (5)

Netzer Giovanni, Savognin

Andry Dumenic, Zuoz
Bardill Linard, Scharans
Klainguti Göri, Samedan
Tscharner Gisula, Veulden

suppleant(a)s

Dermont Aita, Laax
Nuotclà Jon, Cuira
Peer Oscar, Cuira
Thöni Gion Peder, Stierva

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (5)

Cavelty Luregn M., Cuira	<i>suppleant(a)s</i>
Capeder Remi, Casti	Foppa Curdin, Favugn
Cathomas Bernard, Cuira	Godly Remo, Cuira
Gliott Natalia, Laax	Haas Theo, Domat
Quinter Martin, Mustér	Michael Paul, Cuira
Willy-Bazzi Claudia, Ftan	Vinzens Norbert, Sedrun

Giuventetgna Rumantscha (5)

Josty Chatrina, Bravuogn	<i>suppleant(a)s</i>
Cantieni Gion-Andri, Sagogn	Lutz Ursin, Rabius
Cantieni Martin, Sagogn	Klaiss Dario, Vella
Dermont Annatina, Laax	
Nyffeler Oliver, Cuira	

Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa (3)

Vital Cilgia, Goldach	<i>suppleant(a)s</i>
Livers Coni, Küssnacht	Berther Ciril, Oetwil a. d. L.
Sgier Romeo, Lucerna	Janett Not, Buchs
Vonmoos Erica, Turitg	Sarott Jachen, Chesalles-sur-Moudon

Quarta Lingua (3)

Killias Anton, Turitg	<i>suppleant(a)s</i>
Böhmer Roland, Langnau	Bühler Linus, Oberrieden
Hew Anna M., Turitg	
Truog Roman, Turitg	

2.3.2 Organs executivs e da controlla

Cussegl

<i>Romania</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>UdG</i>	Annemieke Buob, La Punt
<i>Renania</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
<i>URS</i>	Filip Dosch, Cunter
<i>SRR</i>	Cristian Collenberg, Cuira
<i>ULR</i>	Giovanni Netzer, Savognin
<i>CRR</i>	Luregn M. Cavelty, Cuira
<i>URB</i>	Cilgia Vital, Goldach
<i>GiuRu</i>	Chatrina Josty, Cuira
<i>QL</i>	Anton Killias, Turitg

Suprastanza

<i>President</i>	Vincent Augustin, Cuira
<i>Vicepresident</i>	Martin Cantieni, Donat
<i>Assessur(a)s</i>	Men Janett, Ardez Luzia Plaz-Sonder, Savognin Erwin Vincenz, Vella
<i>Suppleant(a)s</i>	Erwin Ardüser, Laax Lina Frei-Baselgia, Tusaun Cristian Joos, Cuira Marta Lemm Peter, Bever

Cumissiun da gestiun

<i>Revisurs</i>	Paul V. Solèr, Lumbrein Duri Sulser, Domat Doris Casty-Domeni, Trin
<i>Suppleants</i>	Gregor Spinass, Sur Hermann Thom, Susch

Controlla da finanzas

Lischana fiduziari SA
Andri Linsel, Scuol

2.3.3 Cumissiuns, gruppas da lavur e gremis spezials

Cumissiun da chant

Iso Albin, manader, Cuir
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Alexi Nay, Vella
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart
Andreas Gabriel, LR, Cuir

Cumissiun da lectura

Karin Kohler-Pattis, LR, manadra, Domat
Reto Capeder, Savognin
Nina Dazzi Andry, Zuoz
Zegna Dosch, Cuir
Annamaria Pfister, Schlans
Rico Tambornino, Cuir

Cuminanza da mussadras

Cornelia Cathomen, manadra, Breil
Erica Rada-Spreiter, Trin
Annetta Derungs, Glion
Tania Badel, Bever
Graziella Venzin, Rueun

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Roman Caviezel, coordinatur, Cuir

Cussegl da la Fundaziun Chasa Rumantscha

Gion T. Deplazes, parsura, Domat
Jon Domenic Parolini, Scuol
Clau Defuns, Cuira
Remi Capeder, Casti
Martin Cantieni, Donat
Vincent Augustin, repr. LR, Cuira
Gion A. Derungs, repr. LR, Cuira
Gieri Seeli, Flem
Genoveva Seger, Lumbrein
Lucian Bigliel, Cuira
Domenic Signorell, Cuira

Gremi da cussegliaziun per dumondas da scola

Gion A. Derungs, LR, manader, Cuira
Reto Capeder, Savognin
David Flepp, Rueun
Mario Pult, Ftan
Rino Darms, Cuira
Roman Bezzola, Madulain
Leo Thomann, Parsonz
Placi Berther, Sedrun
Vitus Dermont, Laax

Gruppa rumantscha dal cussegl grond

Men Bischoff, parsura, Sent
Vitus Dermont, Laax
Gion A. Derungs, LR, Cuira

Gruppa da lavur Lescha da linguas (LLing)

Vincent Augustin, parsura, LR, Cuira

Giusep Nay, Losanna

Bernard Cathomas, Cuira

Romedi Arquint, Cinuos-cel

Chasper Pult, Paspels

Jost Falett, Bever

Armon Vital, Scuol

Martin Bundi, Cuira

Annaleta Semadeni, Andeer

Gion A. Derungs, LR, Cuira

HIGA 2006

Gion A. Derungs, LR, coordinatur, Cuira

Esther Bigliel, RTR, Cuira

Martin Cabalzar, LQ, Cuira

Felix Giger, DRG, Cuira

Carli Tomaschett, DRG, Cuira

Andrea L. Rassel, LR, Cuira

2.3.4 Direcziun e servetschs

<i>Partiziun</i>	<i>Tgi</i>	<i>Dapi</i>	<i>Funcziun</i>
Direcziun	Gion A. Derungs	1998	Direcziun dal secretariat e posts da lavur
	Andreas Gabriel	1999	Substitut
	Andrea L. Rassel	2001	Projects surregionals
Chanzlia	Andreas Gabriel	1999	Manader dal secretariat, chant
	Nicole Stiefenhofer	2000	Correspondenza, teater, coord. da las lavurs da l'emprendista
	Olivia Derungs	2003	Emprendista (-7/06)
	Placi Steger	1999	Finanzas, curs da linguatg a Cuira, EED
	Mengia Menzli	1989	Ediziuns / vendita
	Karin Kohler-Pattis	1991	Ediziuns
	Marcellina Cathomas	1999	Spediziun
	Duri Denoth	2000	Planisaziun EED
SLAR	Manfred Gross	1983	Coordinatur SLAR, infurmasziun, documentaziun, lectorats
	Anna-Alice Dazzi Gross	1983	Basa linguistica, rg, cussegliaziun
	Werner Carigiet	2001	Projects da scola
	Andrea L. Rassel	2001	Projects
	Annalisa Schaniel	1984	Projects da scola
	Girschweiler		
	Gabriela Holderegger	1996	Translaziuns, coordinatura
	Marlis Menzli	1986	Translaziuns, lectorats
	Angela Schmed	2001	Translaziuns
	Gion Peider Mischol	1998	Translaziuns
	Daniel Telli	1996	Projects, lectorats, translaziuns
Collavurators regiunals	Reto Capeder	1984	Surmeir, Savognin
	Duri Denoth	2000	Engiadina, Scuol
	Gion Peider Mischol	1998	Engiadina, Zernez
	Martin Mathiuet	2000	Surselva, CCM Laax
	Curdin Tuor	2004	Surselva, CCM Laax
	Andrea L. Rassel	2001	Sutselva, Donat
	Barbara Riedhauser	2001	Sutselva, Donat
Scolina	Heidi Caviezel	1990	Scolina sursilvana
	Sandra Albin	2003	Scolina ladina
	Emil Germann	1999	Bus e servetschs

2.3.5 Commembers d'onur

Reto Florin, Cuir/Guarda (suprastant LR 1944–1960)

Toni Cantieni, Lai (viceparsura LR 1970–1973; parsura LR 1984–1991)

2.3.6 Defunctas e defuncts 2005

Nus ans regurdain en pia memoria da las defunctas e dals defuncts ch'èn s'engaschads en ina moda u l'autra per il moviment rumantsch:

Sur Felici Maissen	1913–2005
Giusep Huonder	1919–2005
Sur Wendelin Caminada	1925–2005
Sep Item	1926–2005
Sur Gieri Cadruvi	1934–2005
Duri Pelican	1939–2005

Cobra, 50 x 65 cm

3. RAPPORT DA LAVUR 2005

3.1 Lavur dals organs da la LR

3.1.1 La radunanza da delegadas e delegads

La bain frequentada radunanza da delegadas e delegads (RD) da l'onn 2005 ha gù lieu ils 29 d'october 2005 ad Andeer en Val Schons. La RD ha approvà il rapport annual, il quint e la bilantscha 2004, medemamain il preventiv ed il program da lavur 2006.

Ultra da las tractandas statutaras ha la RD approvà in ulteriur rapport davart la restructuraziun cun ils suandants elements: interpellaziun/moziun UdG, lingias directivas, centers regionalis, reorganisaziun da l'operativa e da la suprastanza, render represchentativa la RD e proposta per la revisiun dals tschentaments.

En pli approva la RD unanimamain la posiziun da la LR davart il sboz da la lescha da linguas chantunala (Lling), tramess en consultaziun dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient per incumbensa da la regenza grischuna.

Plinavant prenda ella enconuschientscha da l'andament da l'istanza per ulteriuras finanzas, da l'incumbensa dal chantun davart il project Microsoft e dals plans per la preschientscha rumantscha a la Higa 2006 ed a la Sessiun 06 a Flem.

3.1.2 Il cussegl

Il cussegl consista da la suprastanza da la LR e dals parsuras da las uniuns affiliadas ed è il gremi consultativ e directiv da la suprastanza. El ha en particular la cumpetenzza da predeliberar tut las fatschentas che la suprastanza suttametta a la RD e fa duas sedutas ad onn – ina tematica ed ina predeliberanta per la RD.

L'onn 2005 è il cussegl s'inscuntrà ina giada ed ha deliberà 12 tractandas. Il tema principal è stà la restructuraziun da la LR. Ultra da quai ha el predeliberà las preparativas da la suprastanza per la RD 2005.

3.1.3 La suprastanza

La suprastanza ha deliberà en 13 sedutas 113 tractandas. Ils temas principals da quest onn: restructuraziun da la LR e da sias uniuns affiliadas, le-scha da linguas chantunala (Lling), concept «RG en scola» ed incumbensa dal DECA e da la LR, finanzas, Pledari Grond sin Internet, curs d'integraziun linguistica, Festival da chors, incumbensa da Microsoft, preschientscha rumantscha a la HIGA ed a la Sessiun 06 a Flem, program da lavur e preventiv 2006, istanza per nov sustegn finanziel, seminaris per minoritads a Mustér e Laax, collavuraziun interladina, tavlas turisticas a l'ur da la via, dumondas da bilinguitad euv.

3.1.4 La cumissiun da gestiun

La gestiun da la LR vegn examinada da la cumissiun da gestiun. Quella stat sut il presidi da Paul V. Solèr e fa sia lavur usitadamain en duas sedutas ad onn.

Las finanzas vegnan examinadas da la Lischana Fiduziari SA Scuol.

3.1.5 La dieta tematica

In di ad onn ha la LR normalmain ina dieta tematica cun las suprastanzas da las uniuns regiunalas ed ils collavuratur regiunals. La finamira è d'intensivar la reflexiun cuminaivla. La dieta da l'onn 2005 è sa splegada en duas etappas:

- 1) analisa da las singulas uniuns regiunalas ils 7 da mars e
- 2) proceder davart l'installaziun dals centers regiunals ils 27 da matg.

3.2 Lavur dals singuls servetschs

3.2.1 Secretariat general

Il secretariat general è responsabel per la gestiun, l'administraziun e la contabilitad. El represchenta per incumbensa da la suprastanza ils interess da la LR vers anora e coordinescha las activitads entaifer la LR. El prepara era las materialias da decisiun necessarias ed exequescha ils conclus dals organs.

Il secretariat general lavura en stretg contact cun las uniuns affiliadas, en spezial cun las regiunalas. Il tema dominant dal 2005 è stà vinavant la re-

structuraziun da la LR. Midar structuras dovra dapli temp che previs. La-tiers vegn la lavur cun la collavuraziun regiunala, la dieta tematica, Sling, curs da rumantsch en las regiuns, ediziuns e vendita, la scolina euv. Detagls cf. rapports dals singuls servetschs.

A Personal

L'onn 2005 è in onn senza midadas da personal. Per motivs da sanadad ha il secretari mancà durant bunamain 4 mais. Sia assenza è vegnida surmuntada cun engaschament supplementar dal president, dad Andreas Gabriel ed Andrea L. Rassel, ma era da l'entir personal. Il secretari engrazia da tut cor persunter.

B Accents da l'onn

Project Microsoft: Microsoft ed il Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient vulan la surfatscha da l'Office ed in program da correctura da l'ortografia en rumantsch. Il Servetsch da linguistica applitgada (SLAR) ha survegnì questa incumbensa ed è stà occupà fitg cun la translaziun ed adattaziun dals programs da Microsoft.

Instanza: La LR ha inoltrà sia istanza il fanadur 2004 a la regenza dal chantun Grischun per mauns dal cussegl federal. Quel ha envidà ils 12 da settember ina delegaziun grischuna, manada da la presidenta da la regenza Eveline Widmer-Schlumpf, ad in inscunter cun cusseglier federal Pascal Couchepin.

Structuras da la LR: Las discussiuns ed analisas necessarias per la restrukturaziun da la LR e sias uniuns regiunalas èn fatgas. La RD ha preni las decisiuns da princip uschia ch'ils emprims pass concrets – installaziun dals centers regiunals – pon vegnir fatgs sin l'entschatta 2006.

Lescha da linguas chantunala (Lling): Ina cumissiun predeliberanta cun Vincent Augustin, Romedi Arquint, Martin Bundi, Bernard Cathomas, Jost Falett, Giusep Nay, Chasper Pult, Annaleta Semadeni, Armon Vital e Gion A. Derungs ha preparà ina posiziun per mauns da la RD.

C Curs d'integraziun linguistica

La LR promova tant sco pussaivel ils curs da rumantsch en las regiuns ed era en la chapitala. En collavuraziun cun diversas instituziuns communalas e regiunalas ed en spezial cun las uniuns «Scuntrada e Furmaziun» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Lieu	curs	participant(a)s
Ardez	2	14
Casti	3	19
Champfèr	1	5
Cuira	12	95
Donat	1	4
Glion	10	77
Guarda	1	6
Laax	4	31
Lantsch	2	10
La Punt	1	7
Samedan	2	13
Savognin	4	24
Sched	1	8
Scuol	15	140
Sedrun	1	12
Sta. Maria	6	53
Ziràn	4	18
Zuoz	3	19
Total	73	555

En questa cifra nun èn inclusas las persunas che fan ils curs da stad da la Fundaziun Planta a Samedan, da la Fundaziun Retoromana a Laax, da la Renania en Val Schons, da l'Uniun dals Grischs a Scuol e Sta. Maria, da l'Uniun da cura e traffic a Savognin. Ulteriurs curs vegnan offrìds da las scolas da club e da las scolas autas popularas en diversas citads svizras. Ultra da questas purschidas ha la LR sustegnì divers curs d'integraziun linguistica da persunas cun funcziuns publicas, en spezial plevons.

Contribuziuns per curs d'integraziun

La Scuntrada e Furmaziun Ladina e l'Uniun turistica Surmeir, la Scuntrada e Formaziun Surselva retschaivan contribuziuns per curs che na portan betg sasezs. Ils curs a Cuira vegnan organisads da la LR. Ils curs en las regiuns vegnan organisads per part dals collavuraturs regiunals sez e per part en collavuraziun cun la LR.

D Teater rumantsch

Il post da teater ha tramess numerusas spediziuns cun in'elecziun da passa 300 tocs da teater. Las activitads da las gruppas da teater rumantschas èn stadas grondas. Il dumber da las differentas represchentaziuns èn era l'onn 2005 stadas en il rom dals davos onns.

La biblioteca ha pudì vegnir amplifitgada cun 21 novs tocs da teater e cum-piglia uss (schaner 2006) totalmain 1626 teaters rumantschs. L'archiv cum-piglia 88 tocs da teater.

L'onn 2005 han gi lieu las suandantas occurrenz:

- Ils 16 d'avrigl 2005 a Malix, radunanza da delegadas e delegads da l'UTP.
- Dals 28 als 29 da matg 2005 a Oberwald, radunanza da delegadas e delegads da l'Uniun Svizra per il teater popular (ZSV).
- Dals 12 als 14 d'avust 2005 l'1. Festival dal teater rumantsch a Vuorz (www.teatervuorz.ch). Quai a chaschun dal giubileum da 10 onns Uniun da teater Vuorz. Da la partida èn stadas las gruppas da teater da Breil, Cazas, Laax, Mustér, Sent, Trun, Sagogn, Vuorz, il Consorzi da scola Vuorz-Andiast e Flurin Caviezel.

La LR è commembra da la SSCT/SGTK (Societad svizra per la cultura da teater). Ella vegn represchentada là da Giovanni Netzer.

Contribuziuns per translaziuns e tocs originals a

- Giovanni Netzer per «ORIGEN 2005 – Francesco e Apocalypse
- Gruppa da teater Sagogn per il program cultural en connex cun Flem 2006
- Gruppa da teater Sent – Peter Pattis per il «Festival da teater sün via a Sent»
- Justina Derungs – Schuschu per «Mens sana»
- Romedi Arquint per «La tschaina da Chalandamarz»
- Roman Weishaupt per il project da teater «alpenduft»
- GrenzProduktionen – Sibilla Semadeni per il «Gö al cunfin 05 – Spiel an den Grenzen»

Contribuziuns spezialas

- Mirta Nicolay per il project «Asterix», program accompagnant als Dis da litteratura a Domat

E Chant e musica

L'emprim *Raiffeisen Festival da Chors* è stà l'onn 2005 il tema predominant entaifer la cultura da chors rumantscha. A la concorrenza da chors iniziada da Radio e Televisiun Rumantscha e la Lia Rumantscha han participà 26 furmazions. Uschia han pudì vegnir realisadas diesch sairadas cun chant e divertiment per in grond public en differentas vischnancas grischunas. Il final è vegnì produci da la Televisiun Rumantscha ed emess directamain sin il chanal da SF1. Il *Chor d'affons Cuschnaus* ha recaltgà las bleras vuschs al final ed ha uschia gudagnà il festival. Il *Raiffeisen Festival da Chors 2005*

ha sveglià emozziuns, er causa che sulettamain il public (en sala, auditorAs da radio ed aspectaturAs da televisiun) ha pudì decider la concorrenza cun dar la vusch a lur chor favurit. La finamira dal festival da promover la cultura da chant rumantscha e da pussibilitar inscunters chantics en buna cum-pagnia è vegnida cuntanschida. – Il post da chant ha ultra da quai collavurà cun la cumissiun da chant LR e prestà ils servetschs da cussegliaziun e spediun da chanzuns en il rom usità.

Contribuziuns da la LR a

- Achim Goeres per il dc multimedial «Orgel- und Kirchenportrait San Andrea Chamuesch»
- Brass Band Sursilvana per il dc «colurs»
- Bulais – Oliver Pernet per il dc «Bulais illa not»
- Cantus Firmus per il project da concert «Requiem da Mozart»
- Corin Curschellas per il dc «Voices of rumantsch»
- Cor viril Engiadina Bassa per il dc «Il Tasnan»
- Chor Rezia e Chor Alpina Cuir, cudeschs per la tombola
- Chor Surselva per il concert da Nadal «Pacem in Terris»
- Fermata Falera per il Festival Menhir 2005
- Musica giuvenila Steil'alva Sagogn per il giubileum da 20 onns
- Uniuns regiunalas per l'ediziun cuminaivla «Il retg che aveva perdi il temp»

F Ediziuns e vendita

La manadra dal post d'ediziun Karin Kohler-Pattis (pensum: 20 %) e la responsabla per la vendita Mengia Menzli (pensum: 75 %) han ina collavuraziun stretga e buna.

La cumissiun da lectura per uffants e giuvenils è sa scuntrada 2 giadas per fixar il program da las ediziuns LR 2005 e per tscherner ils titels per il program rumantsch d'OSL.

Ediziuns novas

- «Bulieus da noss guauds» da Men Bisaz, guid da bulieus, tastgabel (rumantsch grischun, 600 expl.)
- «Il pitschen prinzi» dad Antoine de Saint-Exupéry (rumantsch grischun, 1200 expl.)
- «L'hotel dal schnuizi» (vallader, 600 expl.), «Igl hotel da horror» (sursilvan, 600 expl.), «Igl hotel da horror» (surmiran, 300 expl.) da Thomas Brezina
- «Ils pitschens spierts», DVD cun 7 istorgettas da buna notg (coediziun Televisiun Rumantscha e Lia Rumantscha, rumantsch grischun, stgallim bass, 150 expl.)

- «Xena Ruinatscha», disc cun 6 crimis da Manfred Veraguth (coediziun Radio Rumantsch e Lia Rumantscha, rumantsch grischun, stgalim bass/mesaun, 350 expl.)

Restampas

- «Vocabulari romontsch, sursilvan – tudestg» dad R. Vieli ed A. Decurtins (sursilvan, 1000 expl.)
- «En lingua directa», disc, (sursilvan, 500 expl.; vallader, 500 expl.; puter, 300 expl.)

Cumpra speziala

- «Asterix en l’America», DVD, idioms e rumantsch grischun (200 expl.)
- «Dictionary and Phrasebook, Romansch/English, English/Romansch» dad M. Gross e D. Telli (ediziun Hippocrene, 100 expl.)
- «Dicziunari – Wörterbuch, vallader – tudais-ch/Deutsch – vallader» da G. Tschärner (ediziun Chasa editura per meds d’instrucziun dal chantun Grischun, 100 expl.)
- «Ils Beatles», Lain fabular, disc (150 expl.)
- «Linguas svizras», dicziunari (ediziun Dynamicha, rumantsch grischun/franzos/tudestg/talian, 100 expl.)
- «Miu emprem dicziunari» da Scarry (differents idioms, 100 expl.)
- «Ursin» da S. Chönz ed A. Carigiet (sursilvan/vallader, 150 expl.)

Carnets OSL

- nr. 2228 «Il spiert da Crapalv» (1. ediziun, puter, 500 expl.)
- nr. 2229 «Floc e Flap» (1. ediziun, vallader, 500 expl.)
- nr. 2230 «Tatgel e Toppign» (1. ediziun, surmiran, 500 expl.)* cumpara il 2006
- nr. 2231 «Mic e Muc» (1. ediziun, sursilvan, 500 expl.)* cumpara il 2006
- nr. 2234 «L’urs da glatsch brin» (1. ediziun, rumantsch grischun, 500 expl.)

La vendita dals carnets OSL è sa diminuida ils davos onns cuntinuadamain. Per consequenza ha la chasa editura OSL problems finansials. Perquai han il 2005 stui vegnir tratgas decisiun rigurusas da spargn. En il rom da quellas è la LR stada pronta da desister per l’onn current sin dus titels rumantschs.

Decisiun tematica: Cumissiun da lectura per uffants e giuvenils;

Coordinaziun: Nicole Stiefenhofer, secretariat LR;

Represchentant en la cumissiun OSL Turitg: Andreas Gabriel, secretariat LR.

Collavuraziun da la LR per projects realisads dad autras chasas edituras / organisaziun:

- «Educaziun bi- e plurilingua – Respostas a dumondas fundamentalas» da Rico Cathomas e Werner Carigiet, ediziun da l’Uffizi per la scola populara ed il sport e da la chasa editura per meds d’instrucziun dal Grischun en collavuraziun cun la LR, la PGI e la WV. La LR ha procurà la translaziun en rumantsch grischun e fatg l’entir’administraziun e coordinaziun.

La LR ha retschet contribuziuns per realisar atgnas ediziuns u restampas da las suandantas instituziuns:

- Biblioteca Engiadinaisa
- Chantun Grischun
- Mirafin AG
- Pro Helvetia
- Schweizerische Schillerstiftung
- Südostschweiz Print AG

Contribuziuns da la LR per ediziuns a:

- Biblioteca Jaura, sar Hanspeter Schreich per il cudesch «Istorgias e poesias da William Wolfensberger»
- Cuminanza culturala Pro Bravuogn per la publicaziun dals nums rurals en il territori Bravuogn-Latsch-Stogl-Preda
- Daniel Monn per il cudesch da poesias «Teisser reits da plaid»
- GCE Gabriele Capelli e Chasper Pult per il cudesch «Ma tu, che Babbo Natale sei?»
- Gion Luregn Derungs per il cudesch da poesias «Fastitgs»
- Paula Casutt-Nay per il cudesch d’art «Muments – Augenblicke»
- Romania per il «Nies Tschespet 70 – ernesto» dad Arno Camenisch
- Romania – Pleiv da Trun per il cudesch «Nossadunna dalla Glisch»
- Romedi Reinalter per il cudesch da botanica
- Uniun dals Grischs per il cudesch «Chara nona, tia Susi»
- Ursicin G. G. Derungs per l’ediziun trilingua da l’ovra «Passiun 2003»
- Vitus Cabernard per il cudesch da poesias «Rosas» da sur Wendelin Caminada

Lectorats per ediziuns:

Ils collavuraturs regionalis ed ils posts da lavur da la LR fan divers lectorats per ediziuns da la LR, da las uniuns affiliadas e da privats.

Ediziuns en preparaziun:

- «En lingia directa», grammatica, en surmيران, sursilvan, vallader e puter
- Il post d’ediziun sclerescha la pussaivladad da realisar mini-dicziunaris en pliras linguas.

- «Mein Freund Ringo» da Klaus Kordon, en rumantsch grischun, stgalim bass/ mesaun, ediziun per il 2006.
- «Hanno malt sich einen Drachen» dad Irina Korschunow, en sursilvan, surmiran e puter, stgalim bass/ mesaun, ediziun previsa per il 2006.

Propagaziun e vendita da publicaziuns:

La LR è stada preschenta puspè al «Salon du livre et de la presse» a Genevra sut il tetg da l'Uniun svizra d'editurs ed a la fiera «Buch Basel» cun in stan da cudeschs sut il tetg da l'uniun Cudeschs dal Grischun. Als Dis da litteratura a Domat, ch'eran deditgads a la litteratura per uffants e giuvenils, è la LR stada preschenta cun in grond sortiment da cudeschs ed ha gî in bun success da vendita. La LR ha puspè collavurà cun uniuns e persunas privatas che han gî stans da cudeschs a fieras e martgads en il territori rumantsch. Per intginas fieras en ed ordaifer la Svizra ha la LR mess a disposiziun titels rumantschs per marcar preschientscha e propagar cudeschs rumantschs. La LR ha exponì danovamain ina gronda tschernà da cudeschs e laschè vender quels durant ils curs da stad a Laax. Er durant ils curs da stad dals scolasts en la Scol'auta pedagogica ha la LR gî ina maisa da cudeschs cun la pussaivladad da cumprar tals.

La LR ha er tgirà si'exposiziun permanenta en il «Bündner Buchvertrieb», nua ch'era la Chasa editura per meds d'instrucziun e la PGI han exponì lur cudeschs.

La website da la LR www.liarumantscha.ch «vendita» vegn actualisada permanentamain. Ella vegn visitada savens e la svieuta crescha. Il 2005 avain nus cuntanschì sur internet in quart da la svieuta. Sper la vendita da musicalias èn anc adina ils dicziunaris e vocabularis ed ils curs per empernder rumantsch ils products che sa vendan il meglier.

Antiquariat da cudeschs rumantschs:

La vendita da cudeschs antiquars è er il 2005 ida parallel sper la vendita regulara. La gronda part dals contacts e da la vendita succeda sur nossa website.

Regals da cudeschs:

La LR ha mess a disposiziun cudeschs gratuits u per cundiziuns spezialas per tombolas, premis e diversas occurrenzas. Per incumbensa da la Pro Helvetia furnescha la LR cudeschs ad universitads, centers da perscrutaziun ed a persunas cun funcziun da represchentaziun a l'exteriur.

Rapport da la represchentanta rumantscha (Silvia Bezzola) en leger.GR – Giuventetgna e medias Grischun

Dal «verm da cudeschs» che fa il gir en las scolinas tudestgas (temas «grond/ pitschen», «gnaud», «aua») hai jau gia rapportà l'onn passà. Uss è vegnì empustà in ulteriur verm (tema «amicizia») che vegn emplenì er cun cudeschs rumantschs e che vegn bainbaud a cumenzar il gir en las sco-

linas en terra rumantscha. Quests cudeschs ans ha regalà per gronda part la Lia Rumantscha e per questa offerta generusa vuless jau engraziar da cor.

Er quest onn han gì lieu tranter auter las prelecziuns en scola (cun l'autur Hermann Schulz), curs da perfecziunament e dietas per bibliotecaras e bibliotecars, brochuras èn vegnidas repartidas, tranter auter «Buch und Maus», e da noss FORUM èn vegnidas publitzadas duas ediziuns. L'introducziun en lavurs da biblioteca (ella dura trais dis), ha per l'emprima giada gì lieu per talian a Mesocco. Er las lavurs per la proxima concorrenza per il premi ARGE-ALP han gia cumenzà.

Il mument essan nus londervi dad examinar il project «Ton ab – Buch auf» (scola da mez), per eventualmain emprestar quel via nossa organisaziun da tet SIKJM u forsa schizunt cumprar el.

La suprastanza leger.GR ha gì quatter tschantadas e la radunanza generala il mars.

Per leger.GR – Giuventetgna e medias Grischun èsi impurtant da pudair sa deditgar vinavant a lur finamira principala: Promover e tgirar il plachair e l'interess per il cudesch per uffants e per creschids.

G Meds da massa

Las medias rumantschas giogan ina rolla fitg impurtanta en il moviment rumantsch. La LR è conscianta da quai, sa stenta era per in bun contact cun quellas e sustegna ellas tenor sias pussaivladads. Deplorablmain èn quellas dentant limitadas. La LR s'engascha en spezial per la qualidad linguistica e porscha instrucziun da rumantsch, translaziuns e lectorats tenor giavisch.

Da fitg gronda muntada per la preschientscha quotidiana rumantscha èn il Radio e la Televisiun Rumantscha (RTR). La lavur che RTR presta per la lingua e cultura rumantscha è ina lavur da valita nunstimabla. La LR apprezzescha era ils merits da la CRR e da RTR sin plaun politic e finanziar e gratulescha per il grond success cun la nova chasa da medias.

Da betg main impurtanza èn ils meds da massa stampads. La LR persequitescha lur svilup betg senza quità. Persvadida da l'impurtanza dal pled scrit, sche pussaivel quotidian, per il mantegniment da nossa lingua e cultura, metta ella a cor a tut las Rumantschas e tut ils Rumantschs da sustegnair la pressa rumantscha. Quella po mo exister, sch'ella vegn abundada e legida – dals Rumantschs. Perquai tutga en mintga chasa rumantscha ina gassetta rumantscha.

Cun egl avert persequitescha la LR la lavur da l'Agentura da novitads (ANR). Ella è er commembra dal cussegl da fundaziun da quella.

La LR infurmescha regularmain e tenor basegn las medias davart il rumantsch en general e davart sia lavur en spezial. Interess spezial han soeglià l'onn 2005:

- La LR e sias structuradas
- Lescha da linguas chantunala
- Politica da linguas en scola
- Ediziuns
- Centers regiunals
- Curs da rumantsch
- Tavlas turisticas a l'ur da la via
- Inscunters cun deputadas e deputads
- Sling
- Radunanza da delegadas e delegads
- Dumondas da bilinguitad

H Contacts

Sper projects e la lavur quotidiana ha il secretariat general tenor tschentaments era da tgirar il contact cun las autoritads ed instituziuns sin ils divers plauns. El ha tenor basegn ed opportunitad contact cun:

- las autoritads federalas, chantunalas e communalas
- las societads per lingua e cultura grischunas
- las baselgias
- diversas instituziuns ed organisaziuns naziunals ed internaziunals

Sper il secretari e las collavuraturas ed ils collavuratur stattan numerusas persunas a disposiziun per represchentar la Rumantschia en ils gremis che la LR considerescha sco impurtants.

3.2.2 Collavuraziun regiunala

Cun la restructuraziun da la LR datti en spezial tar la collavuraziun regiunala midadas considerablas. La finamira da quellas è da rinforzar il sustegn ora en la regiun. Quai duai succeder cun augmentar il personal en la regiun e qua tras installar centers da cumpetenza regiunals. L'onn 2005 è stà in onn da preparaziun. Cun l'entschatta dal 2006 vegnan installads ils centers en Surselva ed Engiadina. Per il Grischun central è l'avertura prevista sin l'entschatta 2007.

Detagls da las diversas collavuraziuns regiunals cf. rapports dals collavuratur regiunals.

3.2.3 Servetsch da linguistica applitgada (SLAR)

I. SLAR – partizun «LINGUISTICA»

La partizun «Linguistica» cumpiglia dapi il schaner 2004, sper il servetsch per la promoziun dals idioms (scrits e discurrids) e dal rumantsch grischun (lingua da standard), era l'anteriur Post d'infurmaziun e documentaziun. Ella s'occupa da la perscrutaziun da la basa linguistica dal rumantsch ed è responsabla per l'innovaziun ed il svilup da la lingua rumantscha (standardisaziun, creaziun da neologissem, euv.), per l'elavuraziun da manuals linguistics (vocabulary, grammar, terminologies spezialas, euv.) sco era per la derasaziun (implementaziun) da la lingua rumantscha.

CollavuraturAs: *Anna-Alice Dazzi (AAD)*, *Manfred Gross (MG)*, coordinatur, *Daniel Telli (DT)*, studentas: *Flurina Andriuet*, Mustér/Friburg (project Interreg «Terminologia adm.-giur. fin dec. 2005»), *Marietta Cathomas*, Breil/Friburg (div. projects).

a) Rumantsch grischun

Banca da datas linguisticas/PG

Era quest onn avain nus optimà – en vista d'in up-date dal PG planisà per l'onn proxim – il cuntegn dal PG cun correcturas da terms, amplificaziuns, specificaziuns, excerpts e novas endataziuns da differentas terminologies spezialas creadas ed utilisadas en divers texts pli voluminus ed en meds d'instrucziun. En en connex cun l'elavuraziun d'in program da correctura da l'ortografia dal rg (cf. projects Microsoft/chantun Grischun) avain nus chattà ed eliminà inconsistenzas en las endataziuns en nossa banca da datas.

L'incumbensà per dumondas da l'EED/LR, Duri Denoth, ha preparà en collavuraziun cun *Gion-Andri Cantieni* da la Giuru (Giuventetgna rumantscha) in *prototip dal PG online*. Quel vegn suttamess en duas fasas da test a differentas personas per in'evaluaziun e duai lura star a disposiziun sin la rait en in versiun optimada la primavaira 2006.

Accompagnament linguistic da different projects:

- Cuntinuaziun e finiziun: accompagnament dal *project Interreg «Terminologia administrativ.-giuridica.»*, LR/Chanzlia chantunala/Academia Europeica Balsaun/Italia. *Cumplettaziun e standardisaziun da la terminologia adm.-giur.*: Flurina Andriuet, Servetsch da translaziun da la Chanzlia chantunala, LR (accompagnament linguistic part rumantscha: AAD/SLAR). Il project è vegnì concludì la fin da l'onn.
- Cuntinuaziun: accompagnament dal *project da la Chasa editura spezializada Duboux Editions SA*, Thun: elavuraziun d'in *dicziunari rumantsch da la gastronomia*. *Creaziun resp. standardisaziun da la terminologia correspudenta* (AAD/LR-SLAR en collav. cun dunna Marianne Duboux, Duboux Editions Thun).

- Cuntinuaziun: accumpagnament da la segunda part da la translaziun dal med d'instrucziun *Biologia*, per il stgalim aut, ed. da la Chasa editura per meds d'instrucziun dal chantun GR (translaziun: *Ester Caduff*, accumpagnament ling. incl. *creaziun resp. standardisaziun da la terminologia correspundenta*, Felix Giger, Institut dal DRG ed AAD/LR-SLAR).
- Cuntinuaziun: collavuraziun en il *project dal chantun/DECA «rg en scola»* (AAD).
- Accumpagnament linguistic (MG) dal med d'instrucziun *Geometria* (2005, transl. A. Schaniel, cf. sutvart).
- Cuntinuaziun: *Project FN Grammatica* rg (cf. sutvart!).
- Accumpagnament linguistic da la versiun tud. e rum. da: J. J. Furer, *Dumbraziun dal pievel 2000. La situaziun actuala dal rumantsch*, 2005 (MG, DT; transmissiun dal surs. En rg (partiziun translaziun/Slar).
- Accumpagnament linguistic da: M. Bisaz, *Bulieus da noss gauds*, LR, 2005 (MG, DT, praticants).
- Accumpagnament linguistic da la lavur da matura da Michele Badilatti, Zuoz, a l'Academia Engiadina Samedan, cun il titel «L'analisa dal caracter dal rumauntsch discurreiu in üna organizaziun sportiva da giuvenils a l'exaimpel dal Club da Hockey La Plaiv» (referent: Jost Falett, coreferenta linguistica: AAD/LR).
- Cuntinuaziun e finiziun: *Lexicon da teater svizzer*, 2005 (DT).

Projects Microsoft/chantun Grischun (MS Office e program da correctura)

L'entschatta da l'onn 2005 ha il SLAR/LR survegnì l'incumbensa da Microsoft resp. dal chantun Grischun d'exequir las lavurs linguisticas per dus projects finanziads da MS:

- *Translaziun da tut ils programs da MS Office (totalmain ca. 60 000 terms)*
- *Elavuraziun d'in program da correctura da l'ortografia dal rg (Speller).*

L'execuziun da quellas duas incumbensas ha occupà ina buna part dal temp da lavur dal 2005 d'ina gruppa da lavur dal SLAR/LR. *MS Office*: Manfred Gross (responsabel, ca. 7 mais), Anna-Alice Dazzi (ca. 4 mais), Daniel Telli (ca. 4 mais) ed Ursulina Monn (incumbensa limitada). *Program da correctura*: (responsabels) Daniel Telli (ca. 6 mais) ed AAD (ca. 4 mais). Ils dus products vegnan a star a disposiziun la primavera 2006.

Da la lavur vi da quels dus projects ha profità era la banca da datas linguisticas da la LR. Nus avain numnadamain creà resp. standardisà d'ina vart la terminologia specifica per il MS Office (ca. 3'000 plets e terms novs) ed eliminà numerusas inconsistenzas e variantas ortograficas nunnecessarias dal PG, scuvertas cun preparar il program da correctura.

Grammatica dal rg

Quel project stat sut la direcziun da prof. G. Darms, università da Friburg e vegn finanzià dal Fond naziunal svizzer per la perscrutaziun. La LR resp. il SLAR è participà a quel project tras la collavuraziun da AAD.

Las lavurs vi dal project per ils differents moduls d'ina grammatica rg avanzan. In emprim sboz da la *Grammatica elementara dal rg* (Grammatica da scola per il stgalim superiur) è vegnì repassà da pliras personas. Actualmain sclerescha Duri Denoth, incumbensà per dumondas da EED da la LR, las pussaivladads tecnicas da cumbinar la *Grammatica alfabetica dal rg* cun il PG/Banca da datas linguisticas da la LR. Era las lavurs vi da la *Grammatica cumplexiva dal rg* èn progredidas e duessan vegnir terminadas l'atun 2006. La finamira da quest davos onn da project è da repassar e cur-reger tut ils trais moduls elavurads e da *colliar la Grammatica alfabetica cun il PG da la LR*:

b) Publicaziuns

Bibliografia dal rumantsch grischun, Litteratura primara (texts en rg) e Litteratura secundara (texts davart il rg), ed. PRG/LR, 2005, 68 p., actualisaziun permanenta, AAD).

c) Curs, infurmaziun, support, projects speziels

Lavurs d'infurmaziun vegnan exequidas da tuttas partiziuns dal SLAR sco era dal secretariat LR.

Differents curs per la *Scola da linguistica applitgada SLA/SAL, Turitg/Cuira*: rg, translaziun (GH, ASchm), litteratura (Gion Deplazes), Analisa da texts (AAD), Grammatica, Essai (CW).

Curs da rg per *redacturAs da RTR* (AS/ASchm)

- Semester d'enviern 2004/05, Turitg, curs da rg (lectura da text e translaziun) a studentas e students da *l'Universitad da Turitg* (MG, ordaifer il temp da lavur LR).

Curs da rg per avanzadAs, organisads da la LR/SLAR

- 15-01/22-01/29-01/5-01/12-01/19-01/26-02/05-03, 8 x ½ di, LR, (AS, AAD, MG, GH/ASchm, CW)
- 30-11-05, Rueun, Curs da rg (curs da crash) per la *Conferenza da scolastAs Surselva* (davart dal SLAR/LR: AR e DT)
- 09-12-05, Cuira, Curs da perfecziunament rg per scolastAs rumantschs da la *Scola chantunala*, Scola chantunala, (AAD, MG).

Project da navigaziun: *Nav4all*, 2005 (DT).

Infurmaziuns davart il rg ed il rumantsch en general

- 12-07-05 Referat d'infurmaziun davart la lavur dal SLAR/LR (linguistica applitgada, creaziun da neologissem, projects, etc.) ad ina classa da studentAs da la Scola da maturitad per creschids da Turitg (AAD)
- 17-11-05 Infurmaziun davart la lavur dal SLAR/LR (svilup e derasaziun da la terminologia dal PG, strategies per la creaziun da neologissem, projects, etc.) ad ina gruppa da personas da las administraziuns localas da la Val Fassa/Dolomitas/Italia (AAD/MG).

Contacts/autoritads

- Suprastanza da la *Societad per la perscrutaziun dal Grischun* (AAD).
- Cumissiun da redacziun dal *Bündner Monatsblatt* (AAD).
- *Fundaziun Bündner Literaturpreis / Stiftung Bündner Literaturpreis* (Milly Enderlin). La fundaziun surdat mintg'onn in premi ad in autur grischun u in'adura grischuna d'ina da las trais gruppas linguisticas chantunalas (AAD, dapi l'october 2003 sco presidenta).
- *Comité d'experts per la Charta europeica da las linguas regiunalas u minoritaras dal Cussegl d'Europa*, Strasburg (AAD: represchentanta da la Svizra dapi il 1998).
- Contact cun represchentants da l'Institut Ladin Furlan (Rina Steier-Peduzzi, MG).

II. SLAR – partizium «SCOLA/FURMAZIUN»

Questa partizium s'occupa tranter auter da dumondas da furmaziun e da perfecziunament linguistic. Ella elavurescha materialias d'instrucziun per incumbensa dal chantun Grischun, e.a., sustegna las scolinas e las scolas publicas en dumondas linguisticas ed accompogna linguisticamain e didacticamain projects da scola (meds d'instrucziun, models da scola, euv.). CollavuraturAs: *Werner Carigiet (CW)*, *Annalisa Schaniel (AS)*, *studentAs*.

Sectur da lavur dad Annalisa Schaniel

- Translaziun dal med d'instrucziun *Geometria* (2005) per il stgalim mesaun per incumbensa dal chantun Grischun.
- Transposiziun dals cudeschs da matematica per la scola populara.
- Support e translaziuns per las scolastas da la Scola bilingua da Cuira.
- Organisà ed instrui curs da rg per entschaviders ed avanzads.
- Excerpta parts dal med d'instrucziun per l'educaziun fisica.
- Dà infurmaziuns e scleriments a studentas.
- Differents referats davart la scola bilingua, la Lia Rumantscha e la Rumantschia per studentAs da la Bassa e dal gimnasi da Cuira.
- Participaziun a la gruppa da lavur per l'introducziun dal rumantsch grischun en scolas rumantschas.
- Manadra da project da la gruppa da lavur per meds d'instrucziun da matematica en rumantsch grischun.
- Pitschnas translaziuns sin gavisch en surmiran e rumantsch grischun.
- Manadra dal curs «rg passiv» en la Val Müstair.
- Coordinaziun generala e translaziun en rg da la brochura «Educaziun bi- e plurilingua».

Sectur da lavur da Werner Carigiet

- Collavuraziun e coordinaziun dal med d'instrucziun *Set otg nov en ils idioms vallader, puter, surmiran e sursilvan*.
- Lavurs en connex cun la publicaziun da la brochura trilingua «Educaziun bi- u plurilingua. Respostas a dumondas fundamentalas.»

- Cussegliaziun linguistica generala, surtut cussegliaziun didactica e linguistica per magistras e magisters rumantschs e lectorats
- Scolaziuns per Scola per linguistica applitgada e scolaziuns da magisters
- Collavuraziun en duas gruppas da concept entaifer il project rumantsch grischun en scola, manader da curs en la fasa «rg passiv» en la Val Müstair.
- Contacts e cussegliaziun da vischnancas/persunas interessadas a l'introducziun da la scola bilingua.

III. SLAR – partiziun «TRANSLAZIUN»

Il Servetsch da translaziun da la LR fa translaziuns (per gronda part en rg, dentant era en ils idioms), lectorats, correcturas e cusseglia la clientella al telefon u per e-mail en dumondas da translaziun. La porschida dal Servetsch da translaziun è fitg dumandada ed il squitsch da lavur e da terminis è savens vaira grond – quai che pretenda in'auta flexibilitad da las translaturas che lavuran tuttas a temp parzial.

Las incumbensas da translaziun vegnan da biros da translaziun, instituziuns publicas e privatas, organizaziuns e da persunas privatas da tut las regiuns da la Svizra e per part era da l'exteriur. Il spectrum da texts tan-scha d'inserats, sur artitgels per gasettas e revistas fin a rapports da banca e texts politics ed administrativs, etc.

Dapi il schaner 2004 è il Servetsch da translaziun LR ultra da quai responsabel per l'administraziun e la coordinaziun dal Servetsch linguistic regiunal (Sling). Quel porscha in sustegn linguistic a las vischnancas e regiuns che han fixà il rumantsch sco lingua uffiziala e da scola.

Collavuraturas: *Gabriela Holderegger (GH, manadra), Marlis Menzli (MM), Angela Schmed (Aschm).*

Incumbensas da translaziun multifaras tranter auter:

- «Paraplegia» nr. 33–36, revista uffiziala, *Fundaziun svizra per paraplegichers*
- «La Confederaziun en furma concisa 2005», brochura d'infurmaziun, *Chanzlia federala*
- «Las Cunvegns bilaterals II», ina survista dals dossiers, *Biro d'integrasiun DFAE/DFE*
- «L'extensium da la Cunvegna davart la libra circulaziun da persunas sin ils novs stadis commembers da l'UE», *Biro d'integrasiun DFAE/DFE*
- «Program fundamental per la scola grischuna 2010», *Uffizi chantunal per la scola populara ed il sport*
- Portfolio europeic da linguas per uffants e giuvenils, *schulverlag blmv AG Bern*
- «Svilup e complexitad creschinta – la SSR sco microcosmos da la Svizra», *l'istorgia (resumaziun) da la SSR ed ulteriurs texts, SRG SSR idée suisse*

- Texts per la publicaziun «Fraubünden», *Archiv da cultura da dunnas dal Grischun* «Talian en Svizra – agonia d’in model da success?», manifest, *Coscienza Svizzera*
- Broschura d’infurmaziun per donaziuns en favur da *l’Ospidal Val Müstair*
- Inserats, flyers, rapports, *Banca Chantunala Grischuna*
- Divers reglaments per vischnancas (pumpiers, alp, scola, scolina)
- Artitgels, brevs da lectur, correcturas, *La Quotidiana/ANR*
- Inserats, annunzias da mort ed engraziaments, *Publicitas*
- Texts per la revista «Mittelalter, Moyen Age, Medioevo, Temp medieval», *Associaziun svizra da chastels*
- Divers texts per la revista «Tracht und Brauch», *Federaziun svizra da costumes*

Websites

- Website «grischunCULTURA», plattafurma d’Internet da l’Uffizi da cultura dal chantun Grischun
- Website da la Fundaziun svizra per la cultura Pro Helvetia
- Website da la Federaziun svizra da costumes
- Website per l’acziun «Primavaira vivida» da l’Associaziun svizra per la protecciun dals utschels/BirdLife Svizra
- Website dal Center da scolaziun «La Capriola»

3.2.4 Scolina

A chaschun da la radunanza generala 2004 è Esther Casanova vegnida elegida sco successura da Letizia Steger, responsabla per il bus e vicepresidenta. Maria Margarita Michel resta vinavant en uffizi sco cassiera, Martin Camenisch sco actuar, Urs Künzler e Mario Zulauf sco assessurs.

L’onn da scola 2004/2005 han 25 scolars frequentà las duas partiziuns da la scolina rumantscha. Heidi Caviezel-Cathomen ha tgirà 14 uffants (sur-silvan) e Sandra Albin 11 uffants (ladin).

Las activitads ordaifer il temp regular da scolina èn stadas il til da ravas en la citad veglia ensemen cun autras scolinas da Cuira, la fiera da Nadal tradiziunala, l’emna da skis dals 10 als 14 da schaner a Brambrüesch, il teater dals 11 d’avrigl «ils quacs da color» en la chasa pravenda Comander e la festa da curtin dals 10 da zercladur 2005. A moda fidada e senza accidents ha Emil Germann transportà noss uffants d’ordaifer il quartier en scolina. In cordial engraziament a noss manischnunz!

Nossa responsabla per il bus Esther Casanova ha organisà l’emna da skis ensemen cun la scola da skis e da snowboard Exodus. Cun ils scolasts da skis Pascal Devonas, Anita Hächler-Brun ed Esther Casanova han ils uffants emprendì dad ir cun il runal e da sa mover sin pista. Cun bler sulegl e cun numerus aspectaturs ha gè lieu venderdi la cursa da skis. Il mardi ha

la Televisiun Rumantscha emess ina reportascha sur da nus. Il Bündner Tagblatt ha rapportà detagliadamain davart l'emna da skis ils 14 da schaner. Pli tard è quai era succedì tar La Quotidiana ed il Fegl uffizial da Cui-ra e conturn. Cordial engraziament ad Esther Casanova per l'organisaziun ed il rapport.

In ulteriur punct culminant durant l'onni da scolina è stà il divertent teater plain colurs preschentà en la chasa pravenda Comander e visità da blers geniturs. Manà a quella bella saira da success ha il grond engaschi da nossas mussadras e lur exercizi intensiv cun ils uffants. Sin il stgalim da la prescolina han las duas manadras Marcellina Gustin (sursilvan) e da nov Edith Giger (ladin) cuntinuà a moda engaschada cun la gruppa da gieu rumantscha per uffants da 3 e 4 onns. Durant l'onni da rapport han 12 uffants profità da questa offerta supplementara il mardi suentermezdi (mintgamai 14:00–16:00). Quitads ans fa il pitschen dumber dad uffants en la gruppa ladina. In spezial engraziament va era quest onni a nossas mussadras Heidi Caviezel-Cathomen e Sandra Albin. Mo grazia a lur engaschi nunstanclentaivel e motivà reusseschi a nus da contribuir insatge per il mantegniment e la promoziun da nossa lingua rumantscha. Engraziar vuless jau era a las duas manadras da la prescolina Marcellina Gustin ed Edith Giger. Engraziar astg jau a la fin era als commembers da suprastanza ed als responsabels da la Lia Rumantscha per la collavuraziun constructiva sco era a vus, chars geniturs, per la confidenza che vus avais danovamain demussà a l'USC.

*Per la suprastanza da l'USC
Gregor Canova, president*

4. Documents

4.1 Resumaziun da la posiziun da la Lia Rumantscha (LR) en la procedura da consultaziun davart la Lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing)

1 Remartgas preliminaras

La LR beneventa fitg ina lescha da linguas dal chantun Grischun (LLing) gia daditg giavischada e considerescha il sboz en consultaziun sco basa duvrabla per la discussiun. La LR è persuadida ch'ina Lling en favur dal mantegniment e da la promoziun da la lingua rumantscha è urgenta, nagut auter che logica suenter la revisiun totala da la Constituziun chantunala ed ussa in'obligaziun dal chantun. La Lling ha da purtar in cler meglierament da la situaziun linguistica rumantscha.

La LR sto adina puspè renviar e na po betg accentuar avunda che la quarta lingua svizra è *smanatschada* en sia existenza e betg mo periclitada. Ord questa optica dovra il chantun Grischun urgentamain ina politica da linguas pli offensiva che enfin qua. La Constituziun federala e las cunvegns internaziunalas al obligheschan ad ina tala politica. Senza quella e senza cumpetenzas chantunalas latiers na sa lascha il rumantsch ni promover ni mantegnair. Per quest motiv sto l'autonomia communal ceder parzialmain, sco en bliers auters fatgs, als interess surcommunals. En quest connex n'èsi nagina dumonda ch'ina Lling sto obligar las vischnancas da fixar la lingua da scola en cooperaziun cun il chantun. En cas che la Lling na pretendess betg quai, violass ella la constituziun chantunala e federala.

2 Remartgas e propostas per midadas

Art. 1

Chapientscha e convivenza:

Per la convivenza a lunga vista en in chantun triling è la promoziun da la chapientscha vicendaivla e la convivenza tranter las gruppaziuns linguisticas insatge dal pli elementar e central. La LR vul che quella saja fixada en l'artitgel d'intent da Lling.

Mesiras spezialas per il rumantsch:

La LR fa ina giada dapli attent al fatg che la lingua rumantscha è *smanatschada* en sia existenza, betg mo periclitada, e ch'ella n'ha nagina retroterra ed ha perquai basegn da mesiras spezialas.

Responsabladad da las regiuns:

Las regiuns han augmentà ils davos decennis lur paisa politica, sociala ed economica. La LR vul che quellas surpiglian dapli responsabladad per la lingua e la cultura en lur territori. Per ina politica da linguas coerenta na dovri betg mo cumpetenzas ed obligaziuns chantunalas, mabain era talas sin nivel regional. I na tanscha betg che las vischnancas applitgeschan il rumantsch e sin nivel regional predominescha gia il tudestg (sco p.ex. en la Corporaziun da vischnancas Surselva). Las stentas e mesiras dal chantun e da las vischnancas perdan lur valur sche las regiuns na resguardan betg il rumantsch.

Art. 4

Servetsch da translaziun simultana:

Il chantun Grischun, il sulet chantun triling en Svizra, sto tractar sias grup-paziuns linguistics pitschnas almain a moda cumparegliabla cun ils chantuns bilings Berna, Friburg e Vallais. Berna ed il Vallais han in sistem da translaziun simultana. Berna fa quai per ina cuminanza linguistica ch'è bler pli pitschna ch'ils Rumantschs en il Grischun. Friburg redigia tut las documentaziuns che van en il Cussegl grond en domaduas linguas. Mìnga deputà u deputada «decida sez en tge lingua ch'el vul la documentaziun».

Chapitel III

Separaziun da la materia:

III Promoziun dal rumantsch e talian

IV Promoziun dal barat tranter las cuminanze linguistics

Art. 17

Trilinguitad en l'administraziun chantunala:

Il sbos da la LLing declera da sa basar sin l'adualitad dals trais linguatgs chantunals. En il decurs dal project vegn dentant midà la vista e favurisà il princip fundamental da la predominanza dal tudestg. En quest senn fixescha la LLing l'inegualitad da tractament e consideraziun tranter ils linguatgs chantunals. Quai vul tuttina dir che il rumantsch ed il talian vegnan considerads en ils fatgs ed en la tenuta psicologica sco linguatgs secundars chantunals. Quai è in nausch signal.

Art. 23 (vegl 18)

Lingua discurrenda enstagl da la lingua principala:

Per definir il status da vischnanca monolingua u bilingua pleda il sbos da consultaziun da la «lingua principala» (bestbeherrschte Sprache) e da la «lingua discurrenda» (gesprochene Sprache), partind da las duas dumondas en la dumbraziun dal pievel:

■ Quala è la lingua en la quala vus pensais e che vus savais il meglier? e

- Quala(s) lingua(s) discurreis vus regularmain?
 - a) a chasa, cun il confamigliars,
 - b) en scola, en la vita professiunala, a la lavur?

En quest connex èsi da far duas ponderaziuns:

La LR n'è insumma betg persuadida da las duas dumondas. Il coc dal problem è bain «l'adiever da la lingua». Differenziar tranter «principal» e mo «discurri» sfalsifitgescha il maletg e discriminescha tut quels e quellas che discurren mintga di rumantsch, ma che ston viver en in context professiunali pli u main biling. Il medem vala per fulasters ch'èn integrads u sa datan fadia da s'integrar linguisticamain. S'orientar mo tenor la lingua principala relativescha era tut las stentas en favur da la bilinguitad dals davos decennis. E la proposta da s'orientar, per definir il status linguistic da la vischnanca, tenor la dumonda davart la lingua principala è ord optica da regiuns sco l'Engiadin'Ota e Schons e betg il davos era ord vista da la diaspora linguistica betg cuntentaivla, era dispitaivla e per la LR betg admissibla. Perquai pretenda la LR che la determinaziun da la procentuala dals linguatgs pertutgant il status linguistic duaja sa basar sin ils resultats da la dumbraziun federala che pertutgan las persunas che discurren regularmain rumantsch – pia resguardar la *lingua discurreida*. Quai avess per consequenza che vischnancas sco Scuol e Laax – anc oz vischnancas cun ferma tradiziun e preschientscha rumantscha, dentant tenor dumbraziun 2000 sin basa da la lingua principala vischnancas bilinguas – fissan statisticamain sco facticamain vischnancas monolinguas rumantschas. Il medem valea era anc per autras.

Vegn latiers che per vischnancas sco en Val Schons u en l'Engiadin'Ota ed en autras vischnancas da la diaspora linguistica è da chattar ina schliaziun cunvegna. I sa tracta qua da vischnancas che mainan anc oz ina scola rumantscha e che han anc ferma tradiziun culturala rumantscha, era sch'ellas han gia dapi lung temp ina maiortad na-rumantscha.

Art. 22 (vegl 17) ed art. 25 (vegl 20)

Lingua uffiziala da vischnanca e da scola:

Il chantun Grischun dovra urgentamain ina politica da linguas pli offensiva che enfin qua. La Constituziun federala e las cunvegns internaziunals al obligheschan ad ina tala politica. Senza quella e senza cumpetenzas chantunals latiers na sa lascha il rumantsch ni promover ni mantegnair. Per quest motiv sto l'autonomia communal ceder parzialmain (cf. art. 3 CC: «... en cooperaziun cun il chantun ...») sco en blers auters fatgs als interess surcommunals. En quest connex n'èsi nagina dumonda ch'ina Lling sto obligar las vischnancas da fixar la lingua da scola en cooperaziun cun il chantun. En cas che la Lling na pretendess betg quai, violass ella la constituziun chantunala e federala.

Art. 27 (vegl 22)

Scolas bilinguas/Criteris

Il sistem da scola bilingua vegn ad avair en il futur dapli impurtanza che enfin qua. Per evitar ch'i dettia ina sparpagliaziun da systems da scola bilingua pretenda la LR che criteris liants per la scola bilingua vegnian definids. Ils vertents dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient na tanschan betg. Quels han da definir en il plan d'instrucziun per l'entir temp da scola obligatorica in equivalent quantitativ sco qualitativ tranter la lingua minoritara e maioritara.

3 Commembers da cumissiu:

Vincent Augustin, president
Romedi Arquint
Martin Bundi
Bernard Cathomas
Jost Falett
Giusep Nay
Chasper Pult
Annaleta Semadeni-Kaiser
Armon Vital
Gion A. Derungs, actuar

Lia Rumantscha

4.2 Position der Lia Rumantscha zum Kulturförderungs- und Pro-Helvetia-Gesetz

Der Bundesrat hat im Juni 2005 das Kulturförderungsgesetz (KfG) und das Pro-Helvetia-Gesetz (PHG) in die Vernehmlassung geschickt. Der Vorstand der Lia Rumantscha, der Dachorganisation der Romanen und Romaninnen, nimmt gerne dazu Stellung. *Die gleichzeitige Vorstellung des KfG als Rahmengesetz und des PHG als Spezialgesetz zeigt die Bereitschaft des Bundes, die Kulturpolitik ganzheitlich zu sehen. Dies entspricht auch der Auffassung der Lia Rumantscha.*

1 Das Kulturförderungsgesetz

1.1 Allgemeine Bemerkungen

Die Lia Rumantscha begrüsst das neue KfG als neues Rahmengesetz. Die im Entwurf enthaltenen Vorschläge sind ausgewogen und tragen zur Systematisierung der Kompetenzen des Bundes bei. Auf operativer Ebene macht

die Systematisierung Sinn und ist auch nötig, in strategischer Hinsicht jedoch beschleicht uns Romanen, klein und bedroht, ein ungutes Gefühl, da es keine Garantie dafür gibt, dass die Kleinsprache Rätoromanisch in einem Schwerpunktprogramm nicht einfach ‹vergessen› wird. Um das zu verhindern, wünscht die LR, dass einschlägige Inhalte und vorgesehene Neuerungen im noch zu schaffenden eidgenössischen Sprachengesetz geregelt werden. Die laut Verfassung auferlegte Erhaltung des kulturellen Erbes (Art. 15) erfordert ein unmissverständliches Einstehen für die Kleinsten in der Reihe.

1.2 Bemerkungen zu den einzelnen Artikeln

Art. 13 – Kulturaustausch

Abs. 1 Entwurf: Der Bund kann den Kulturaustausch im Inland fördern.

Abs. 1 Vorschlag: Der Bund fördert den Kulturaustausch.

Das Gesetz beinhaltet eine Vielzahl von Kann-Formulierungen. Hier in diesem Fall wünschen wir den affirmativen Indikativ.

2 Das Pro-Helvetia-Gesetz

2.1 Allgemeine Bemerkungen

Die Lia Rumantscha begrüsst ebenfalls das neue PHG. Auffallend und begrüssenswert sind die klare Trennung von strategischer und operativer Verantwortung, wie präzise die Aufgaben von PH gefasst sind, der hohe Grad an Organisationsfreiheit und die Verkleinerung des Stiftungsrates, solange sie nicht auf Kosten der kleinen Partner geht.

Als Vertreter einer Kleinsprache, welche vornehmlich im peripheren Kanton Graubünden gesprochen wird, macht uns allerdings der Umstand Sorge, dass nicht explizit auf die Förderung der peripheren Kultur (Minderheiten- und Peripherieschutz) hingewiesen wird. Die wirtschaftlichen Überlegungen der letzten Jahre tendieren eher in die Richtung der Förderung der Kultur in den Zentren. Die rätoromanische Kultur findet jedoch vornehmlich in der Peripherie statt. Wir wünschen, dass diesem Umstand Rechnung getragen wird.

2.2 Bemerkungen zu den einzelnen Artikeln

Art. 14 – Kulturgemeinschaften in der Schweiz

Abs. 1 Entwurf: Der Bund kann den Austausch zwischen den Kulturgemeinschaften in der Schweiz fördern.

Abs. 1 Vorschlag: Der Bund fördert den Austausch zwischen ...

Hier gilt dasselbe wie bei Artikel 13.

Abs. 2 Entwurf: Er kann Massnahmen treffen, um die Fahrenden eine ihrer Kultur entsprechende Lebensweise zu ermöglichen.

Die Lia Rumantscha versteht und begrüsst, dass Massnahmen für die Kultur der Fahrenden getroffen werden können. In diesem Atemzug ist jedoch ergänzend zu fordern, dass auch für die Kultur der bedrohten Landessprache Rätoromanisch Massnahmen notwendig sind.

Lia Rumantscha

5. RAPPORTS DA LAS UNIUNS AFFILIADAS

5.1 Societad retorumantscha

Effects digl onn giubilar

Ina certa speronza havein nus giu ch'igl onn giubilar (2004) dil DRG savessi esser ina basa per augmentar la preschientscha digl Institut dal DRG ella publicitad. Cunzun era ei clar per la suprastonza dalla SRR che l'enconuschientscha da nosssa activitad e la renconuschientscha per ils resultats dalla lavur els tscherchels politics seigien da gronda impurtonza. Per ventira ha igl onn giubilar giu in effect positiv. Igl ei veramein reussiu da presentar las collecziuns digl institut a gruppas da visitaders ch'han era la pusseivladad e la cumpetenza da cundecider cura ch'ei va per il susteniment finanziel digl institut. Ord ils rapports dils davos onns resorta ei adina puspei che la garanzia d'existenza e dalla cuntinuaziun dil project dil vocabulari nazional el territori romontsch dependa dalla capientscha dalle instanzas statalas per la valeta da quel. Senza il susteniment dalla Confederaziun e dil Cantun fuss la lavur da documentaziun scientifica per il lungatg romontsch buca pusseivla. Ils davos onns vegn il susteniment dad ulteriurs sponsurs vitier, e nus savein esser engrazieivels per las contribuziuns generusas da fundaziuns, firmas, vischnauncas e privats ch'han possibilitau da realisar differents projects dalla SRR. Quei element ha marcau empau igl onn da rapport, e sco effect secundar vegn vitier che mintga instituziun e firma che sustegn tals projects s'interessescha era per il product principal digl institut, il DRG, e fa magari schizun amogna da presentar quel sin sia pagina electronica. Era il fatg ch'ei reussescha adina da tener stabil il diember d'abonnents dil DRG sin in nivel respectabel ei legreivels. Igl ei denton buca d'emblidar che tut quels aspects positifs ein il fretg dalla lavur cuntinuada dall'equipa dil DRG sut l'egida dil cauredatur Carli Tomaschett; a tuts s'auda in cordial engraziament persuentar.

Publicaziuns

La lavur da redacziun ha cuntinuau, ils emprems fascichels dil tom 12 ein cumpari igl onn 2005 (MAI I – MALDIANT) ed il material da 9 ulteriuras scatlans ei vegnius redigius. Ils toms treis e quater, domisdus ton sco exausts, ston vegnir restampai per segirar la pusseivladad da vender era egl avegnir dicziunaris cumplets. Ils toms restampai vegnan a cumparer ils emprems meins digl onn 2006. Saver ni stuer restampar cudischs ei dad ina vart in fatg legreivel che vegn avon plitost darar en ina cuminonza linguistica aschi pinta sco la nosssa, mo la finanziaziun ei buca nunproblematica, essend che las instanzas che sustegnan publicaziuns vesan buca senz' auter en pertgei ch'ins duess sustener la reediziun da cudischs che semuossan apparentamein sco bein vendibels. Denton eis ei tuttina reussiu da recaltgar ils daners per la restampa. Ussa ch'il sustegn generus da privats e dil maun public han possi-

bilitau la completaziun dalla retscha vegn la SRR buca a stuer restampar singuls toms pli ils proxims onns.

Las Annalas ein cumparidas per la 118avla gada, in tom variu e pulpiu. Sco tom 15 dalla Romanica Raetica ei la dissertaziun da Boni Kirstein «Phrasenstrukturen des Unterengadinischen» finalmein cumparida. La realisaziun da quell'ediziun ei stada signada da biars incaps, aschia ch'il tom 15 ei cumparius pèr suenter il tom 16 dalla retscha RR. Igl autur ei morts avon ch'il manuscret seigi staus preparaus per la stampa, ed Esther Krättli, ch'ha tgirau il project, ha stuiu surprender, sper las caussas organisatoricas, in bionton lavur da redacziun.

Igl institut

Ella discussiun sin plaun naziunal gioga l'idea dall'amplificaziun dils instituts per la realisaziun dils vocabularis naziunals ina certa rolla. L'idea da transformar las redacziuns en enzatgei sco centers da documentaziun culturala per las quater regiuns linguisticas ha ina certa calamita. Ord vosta digl Institut dal DRG fuss quei svilup buca malvegnius, pertgei en sesez disponan ins cheu dad ina documentaziun ordvart vasta e reha. Ei vegn adina puspei fatg amogna agl institut material ord collecziuns privatas, seigi quei cudischs, fotografias ed auter pli. Aschia ei il material dallas canzuns popularas ord la collecziun Alfons Maissen arrivada tier nus. La SRR ha surpriu la gronda collecziun da fotografias dalla famiglia Maissen, ed ins ei vidlunder d'integrar quei material ella fototeca. Naturalmein ei la funcziun d'in tal «center da documentaziun» era colligiada cun damondas ch'ei aunc buca sliadas. Dad ina vart ein las pusseivladas finanzialas dalla SRR per indemnisar adequatamein il material buca avon maun, da l'autra vart ston ils relaschs vegnir analisai, ordinai e cataloghisai. Quei drova resursas, e sch'il temps da lavur per la redacziun dil DRG duei buca vegnir smesaus, lu ston ins a liunga vosta procurar per capaciad da lavur, cun auters plaids, pladir persunal per quella lavur.

Gremis ed activitads

Peider Bezzola ei seretratgs sco commember dalla suprastonza suenter in cuort temps d'uffeci. Ultra da quei ei la cumposiziun da quei gremi buca semidada.

La suprastonza ei seradunada duas gadas per reglar las fatschentas statutaricas e per preparar la radunonza generala. Quella ha giu liug ils 20 da matg a Cuera. Il referat usitau ei vegnius tenius dad Iso Albin ch'ei vidlunder d'ordinar las canzuns ord il relasch da Maissen. La presentaziun da quei material impressiunont, che duei cul temps vegnir elaboraus per ina publicaziun, ha fascinau il publicum.

Ella redacziun ha dunna Sidonia Klainguti entschiet a luvrar sco redactura. Igl atun ha la suprastonza elegiu Ursin Lutz sco documentalist en plazza parziala (30%), aschia che nus occupein naven dall'entschatta digl onn 2006 la gronda part dil volumen dalla procentuala che l'ASSMS ha conce-

diu cun persunas elegidas. Ei resta tuttina in spazi adequat per lavurs auxiliaras che vegnan exequidas da persunas dil fatg e da studentas e students. Aschia sa igl institut era prestar ina contribuziun sco plaz da lavur e da scolaziun pratica.

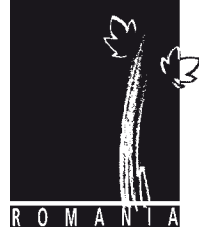
Renconuschientscha

En num dalla suprastonza vuless jeu engraziar cordialmein a redacturas e redacturs ed agl ulteriur personal digl institut per lur buna lavur e per tut quei che mintgin contribuescha per mantener in clima da lavur emperneivel era en temps ch'ei'n buca adina aschi sempels. A quels ch'han entschiet igl onn 2005 giavischein nus buna satisfacziun e bien success en lur lavur. Jeu engraziel persunalmein al cauredactor per siu grond engaschament en favur digl institut e per sia lavur d'informaziun fidada ed amicabile. In grond engraziament s'auda era als commembers dalla suprastonza. Uonn vuless jeu menziunar specialmein il cassier, Pierrin Caminada, ch'ha gidau nus grondamein a manischar las finanzas en quels temps che la finanziaziun dils projects dil DRG ei ina fatschenta che damonda dabia energia ed atenziun.

Il president: Cristian Collenberg

	Suprastanza
<i>President</i>	Dr. Cristian Collenberg, Cuira
<i>Vicepresident</i>	Chasper Pult, Pasqual
<i>Actuara</i>	Rita Cathomas-Bearth, Cuira
<i>Cassier</i>	Pierrin Caminada, Cuira
<i>Assessur(a)s</i>	Dr. Arnold Spescha, Cuira Dumenic Andry, Zuoz Werner Carigiet, Dardin Esther Krättli, Cuira Claudia Foppa, Vignogn Roman Caviezel, Cuira Jost Falett, Bever Dr. Gion Lechmann, Falera Peider Bezzola, Puntraschigna Andrea L. Rassel, Ziran Ursina Saluz, Cuira Violanta Spinaz, Cuira
<i>Redacziun Annalas</i>	Esther Krättli-Jenny, Cuira Claudia Foppa, Mustér
<i>Presidents d'onur</i>	Dr. Gion Deplazes, Cuira Dr. Jachen Curdin Arquint, Ardez
<i>Revisurs da quint</i>	Christian Cavegn, Cuira Gion Tumasch Deplazes, Domat Martin Cavegn, Sedrun (substitut)
<i>Dicziunari</i>	
<i>Rumantsch Grischun</i>	Dr. Carli Tomaschett, Cuira, charedactur Dr. Felix Giger, Cuira, redactur Marga Annatina Secchi, Cuira, redactura Kuno Widmer, Cuira, redactur Anna-Maria Genelin, Landquart, documentalista Juliana Tschuor, Rueun, documentalista Alexa Pelican-Arquisch, Domat, assistenta da redacziun Brida Sac, Domat, assistenta da redacziun

5.2 Romania

Igl onn da gestiun 2005 ei staus ell'enzenna dalla restructuraziun dalla Lia Rumantscha e da sias uniuns affiliadas. Malgrad ch'il postulat central da quella restructuraziun – la creaziun da centers regiunals – ei gia realisau en Surselva, ha la suprastanza giu da prestar dabia lavur per preparar la fundaziun dalla organisaziun nova – Surselva romontscha – che duei remplazzar ton la Romania sco la part sursilvana dalla Renania. La Romania ha mess sias activitads sut il motto «Schientscha e preschientscha romontscha». Cun buca meins che quater atgnas publicaziuns ei la Romania era stada ordvart activa sin plaun editorial.

Alla radunonza generala digl onn vargau a Sedrun ha la Romania priu cun 35:0 vuschs la decisiun da principi da fusiunar las duas organisaziuns che tgiran igl idiom sursilvan en ina suletta uniun cun niev num e novas incumbensas. El medem mument han ins surdau alla suprastanza il mandat da preparar en detagl la nova organisaziun e da presentar ina proposta concreta per decisiun definitiva alla radunonza da dissoluziun e fundaziun che duei haver liug el decuors dalla primavera 2006. Fertion ch'ils centers vegnan purtai egl avegnir cumpleinamein dalla Lia Rumantscha e fan lavur operativa vegnan las organisaziuns regiunalas, che survegnan mo mudests mieds finansials dalla LR, a concentrar lur activitads cunzun sil plaun strategic. Ils pensums principals dalla nova uniun vegnan ad esser: definir la politica da lungatg dalla regiun, fixar la strategia da promoziun, procurar per il lobbying politic, dar support moral ed ideal al center, tgirar il contact cun las vischnancas, secziuns localas ed uniuns e tscharner la delegaziun sursilvana alla radunonza da delegai dalla LR. El rom dalla restructuraziun duei la posiziun dalla regiun vegnir rinforzada entras incorporar ils menaders dils centers regiunals el gremi directiv (operativ) dalla LR. La regiun ha la pusseivladad da far valer ses interess sur ses representants ella suprastanza ed el cussegl e secapescha alla radunonza da delegai ch'ei igl organ legislativ suprem dalla Romontschia. – En renconuschientscha da lur merets per lungatg e cultura ein Giusep Capaul ed Isidor Winzap vegni undrai cul commemoradi d'honor dalla Romania. La Romania da giuventetgna ha organisau ina discussiun al podi davart la motivaziun dalla giuventetgna da s'engaschar.

Activitadas dalla suprastanza

La suprastanza dalla Romania ei seradunada sis gadas per deliberar las fatschentas currentas. Las inscripziuns tudestgas en vitgs romontschs, il maldiever dil romontsch ellas instituziuns regiunalas, la procedura da consultaziun dalla nova lescha da lungatg, l'introducziun dalla scola bilingua a Glion, la munconza da mieds d'instrucziun actuals els idioms, las ediziuns da Tschespet ed Ischi sco era numerusas damondas da sustegn fi-

nanzial ein stadas la tractandas principalas. En quater sesidas cumineivlas han las suprastonzas da Romania e Renania preparau la fundaziun dalla nova uniun sursilvana e planisau differentas activitads da cuminonza sco la concurrenza litterara Plema d'aur, igl inscunter cun las vischnauncas, la posiziun consultativa tier la lescha da lungatg ed autras activitads realisadas dil CCM per incumbensa dad omisduas uniuns. Da cuminonza han Romania, Renania, CCM e LR priu part dalla Exposiziun artisanala dalla Arena Alva. Plinavon essan nus secussegliai culs responsabels davart la preschientscha romontscha alla sessiun dil Parlament federal digl atun 2006 a Flem. La coordinaziun dallas activitads romontschas surpren la Lia Rumantscha.

Schientscha e preschientscha romontscha

Cugl intent da migliurar la schientscha e preschientscha romontscha en Surselva ha la Romania protestau energicamein tier differentas vischnauncas romontschas che vevan l'intenziun da plazzar sin lur intschess tablas d'informaziun e beinvegni per tudestg. Legreivlamein eis ei reussia d'effectuar posteriuramein differentas correcturas. Ultra da quei ha la Romania era empruau da sensibilisar permanentamein las vischnauncas, rendend attent a lur incumbensa constituiziunala da procurar ch'inscripziuns da muossavias, vias, piazzas, edifecis, parcadis e tablas da baghegiar e las publicaziuns ufficialas vegnien fatgas per romontsch. En biars loghens vein nus giu urbida, en auters meins. Ensemen cun la LR vuless la Romania sviluppar strategias per prevegnir ad inscripziuns tudestgas en tiara romontscha, demonstrond aschia era anoviars nossa urdadira e perschasiun romontscha.

Deplorablamein havein nus stuiu constatar che differentas instituziuns regiunalas cun ina gronda maioritad romontscha ignoreschan cumpleinamein ni risguardan mo rudimentaramein il romontsch en lur radunonzas e publicaziuns. En scuntradas regionalas dominescha il tudestg ed il romontsch vegn stuschaus a cantun a moda arroganta. Quei malesser davart il maldiever dil romontsch en organisaziuns regiunalas vein nus era tematisau en ina sesida cumineivla culs representants dalla Regiun Surselva, cul parsura cusseglier naziunal Sep Cathomas e cul meinagestium Duri Blumenthal. Cun quella caschun vein nus garegiu che las statutas, ils reglaments, las publicaziuns ufficialas e la corrispondenza cullas vischnauncas romontschas succedien el lungatg maioritar dalla regiun, en romontsch. Era ad exponentes d'autras instituziuns vein nus appellau da prender risguard commensurau dil romontsch. Ensemen cullas autoritads ecclesiasticas sesprova la Romania da sensibilisar las pleivs ed ils plevons d'auter lungatg pil diever dil romontsch en baselgia. Legreivlamein dat ei era cheu exempels glischonts ed auters meins legreivels en quei grau. La Romania ei denton era cunscienta da sias pusseivladads limitadas da pretender remedura. Nus sestentein da sensibilisar e perschuader, essan denton dependents dalla voluntad dils pertuccai. Las inscripziuns e la fatscha da nos vitgs resplendan la finala la te-

nuta ed il respect d'in pievel enviers siu lungatg, sia stenta e siu ideal, denton era siu desinteress e sia indifferentadad.

Lescha da lungatgs – ina schanza

La nova lescha da lungatgs intenda denter auter da migliurar e rinforzar la posiziun dil romontsch ed ei aschia ina gronda schanza per ina promoziun efficienta da nies lungatg che ei buca mo periclitau, mobein smanatschaus en sia existenza. El rom dalla procedura da consultaziun lantschada dil cantun, han Romania e Renania envidau las vischnauncas sursilvanas ad ina serada d'informaziun e discusssiun. Alla fin han ils presents sancziunau ina resoluziun per mauns dalla regenza grischuna. En quella vegn denter auter pretendiu che buca mo las vischnauncas ed ils cumins, mobein era las organisaziuns regiunalas – che survegnan adina dapli cumpetenza e muntada e vegnan finanziadas cun daners publics – stoppien prender in risguard commensurau dil romontsch. Gest ella Regiun Surselva sto la maioritad romontscha vegnir tractada silmeins adual alla minoritad tudestga. Per definir l'appartenenza al territori linguistic duei la nova lescha se referir al «lungatg plidau» e buca al lungatg principal, indicau tier la dumbraziun da pievel. Cass cuntrari vegnessen vischnauncas tradiziunalmein e facticamein romontschas sco Laax, Castrisch, Duin e Surcuolm taxadas sco vischnauncas bilinguas, malgrad che ton la scola fundamentala, il lungatg uffical, l'activitad culturala e la conversaziun quotidiana sespleigan en quels vitgs per gronda part per romontsch.

Tiel cantun duei il romontsch vegnir applicaus silmeins dapertut leu nua ch'il talian vegn era applicaus. Da principi duein tudestg, talian e romontsch haver in status adual el cantun triling.

Ediziuns e publicaziuns

Malgrad las graschlas finanzas ha la Romania realisau igl onn vargau buca meus che quater publicaziuns, numnadamein «La historia ed il svilup da vias e quaters a Domat» (Ischi annada 81 nr. 8) da Martin Camenisch, Ernesto (Nies Tschespet 70) dad Arno Camenisch, la baselgia da Nossaduna dalla Glisch» da Pius Tomaschett ed ina secunda ediziun da «Jeu sai e sai da nuot / Ich weiss und weiss von nichts» da Tresa Rùthers-Seeli. Sin rucca ei il roman «Romana» da Leontina Lergier-Caviezal (Nies Tschespet 71) ed «Il barun dalla Muota» da Theo Candinas (Nies Tschespet 72).

La Romania seregorda da meriteivels trapassai ed engrazia a tuts funcziunaris professiunals e voluntaris senza paga per la buna lavur prestada en favur da lungatg e cultura.

Il president: Martin Cabalzar

Rapport da lavur 2005

Culs 31 da december 2005 ha il CCM terminau la gestiun dil 5avel onn da sia existenza. Igl ei stau in miez decenni plein dinamica, cun bialas experientschas ed in'ordvart buna collaboraziun ton denter il personal sco era cun la clientella. Nus essan satisfatgs ed havein plascher da nossa lavur! Jeu engraziel a collaboraturas e collaboraturs per il grond engaschament, a collegas per la collegialitad ed allas uniuns regiunalas Romania e Renania ed alla Lia Rumantscha per la confidonza. Che nossa filosofia da menaschi ha era attribuiu alla restructuraziun dalla LR fa specialmein plascher a nus!

Collaboraziun regionala

Era il 2005 havein nus realisau numerus projects sin giavisch dalla clientella, per incumbensa dallas uniuns Romania, Renania e Lia Rumantscha ed ord atgna iniziativa.

Aschia p. ex.:

- La Plema d'aur e la Miur romontscha 2005 cun in grond diember da participontAs
- ils projects da stad cun giuvenils
- l'ediziun dils quizzes da studegiar e patertgar
- giugs per affons en collaboraziun cun il post da disoccupai a Trun
- la producziun, presentaziun e vendita da differentas ediziuns («Cara tatta, tia Susi», in DC cun 200 texts rangai ils davos diesch onns ella concorrenza Plema d'aur, in DC «bulius», la Tschuetta 2006, etc.)
- l'organisaziun e participaziun all'EX05 a Flem
- la coordinaziun dil SLING en Surselva
- la cuntinuaziun cul glossari multiling
- la cuntinuaziun cugl Opus chant rumantsch
- ils contacts cun representantAs dalla politica, economia, scolaziun e formaziun, cultura
- l'administraziun e gestiun dil menaschi
- la restructuraziun cull'adattaziun dil menaschi e l'installaziun da www.lrsurselva.ch
- l'installaziun d'in plaz da lavur per studentAs

Projects per la promoziun da lungatg e cultura indemnisai da tiarzas personas

El rom da nossa secunda petga da menaschi havein nus cuntinuau e realisau ...

- www.tt-surselva.ch (transfer tecnologic Surselva). Quei project en collaboraziun cun Microsoft, la Regiun Surselva e la Gruppa svizra per las regiuns da muntogna ei ius a fin per nus il matg 2005. En 27 differents loghens havein nus fatg 77 presentaziuns (per gronda part per romontsch) e buca meins che 1700 personas han visitau nossa purschida. Il personal dil CCM ha prestau rodund 1200 uras lavur per quei project!

- *CTLC a Mustér*: Il «Community technology and learning center» ei vegnius inauguraus ella ludoteca ed ha anflau buna accoglientscha. Ch'ins ha saviu porscher a ca. 60 personas la pussevladad da fuffergnar vid in computer gratuitamein (a cuost dil project), ha buca plaschiu a tuts!
- *www.lectura56.ch* Il cudisch da leger per la 5. e 6. classa primara online ha entschiet a survegnir fuorma. Ina gronda schelta da texts e material accumpignont stat a disposiziun alla scola sursilvana. Quella lavur cuntinuescha!
- Il CCM ha menau il project «*cudisch da lungatg*» per las scolas primaras dalla Surselva, Surmir e Val Schons. Per incumbensa dalla Chasa editura per meds d'instrucziun dal Chantun Grischun havein nus preparaui il cudisch ed il carnet da lavur per la 5. classa en treis differents idioms.
- administraziun dil project «Platta Pussenta»
- collaboraziun cul project *www.t-room.ch* e la Gruppa da praulas Surselva
- guids dil vitg tras Laax

Scuntrada e Formaziun Surselva

Cun grond sustegn digl «Agid svizzer per las muntognas» e dalla «Swisscom Broadcast» havein nus saviu remplazzar las maschinas da scriver cun ina infrastruttura electronica movibla (20 laptops cun periferia necessaria). Quels dus sponsurs han era possibilitau d'actualisar il sistem dall'administraziun e dallas annunzias pils cuors. A caschun dil giubileum da 20 onns SFS havein nus – en preschientscha da prominenz naziunala – saviu presentar cun quiet la *www.scuntradasurselva.ch*. Cun quella plattafurma eis ei pusseivel da contonscher la clientella pli spert e d'administrar il menaschi a moda pli economica. La lavur da programmar ha saviu vegnir surdada ad ina firma indigena. La strategia d'adattar la purschida da cuors als giavischs dalla clientella entscheiva a purtar fretgs: differentas firmas damondan nos survetschs, la SFS-junior cun instrucziun individuala e preparaziun per examens entscheiva a fitgar pei. La collaboraziun cun la «formaziun-bildung-regiun-surselva» ha oravontut avantatgs politics e strategics.

Il quen da gestiun dalla SFS siara equilibraus!

Lavurs per tierzas personas

Dil CCM anora vegn menau:

- la gestiun dall'Associaziun dals Cusseglis da scola dal Grischun – in'unium iniziada 2004 dil CCM – che consista da varga 100 vischnaucas/scolas da commembradi e porscha oravontut formaziun pils cussegls da scola e representa las vischnaucas viers ils auters partenaris dalla scola populara (cantun, unium da scolastAs, etc.).
- la gestiun ed il secretariat dalla «formaziun-bildung-regiun-surselva»

- la cussegliaziun per damondas generalas da scola; in survetsch dall'Uniun cantunala dils magisters, dall'Associazion dals cussegls da scola dal Grischun e da Scola & famiglia grischuna
- il post da contact per «Scola & famiglia GR»
- il secretariat privat per il gestiunari cun la redacziun dil Fegl scolastic grischun, la moderaziun da projects, mediaziuns ed il svilup da teams da lavur

Gestiuin

Cun in tec quet havein nus beneventau igl 1. d'ust 2005 Daniela Albin (Mustér) sco nossa emprema emprendista mercantila.

La gronda sorpresa ei bein stau la demissiun dil menader dall'administraziun, Curdin Tuor. Curdin ei suandus il clom da sia vischnaunca nativa e surpren era en la nova piazza in post impurtont per la promoziun dil lungatg e la cultura romontscha. Jeu gratuleschel ad el per l'elecziun e giavischel bia satisfacziun. Curdin Tuor ha fatg en quei cuort temps d'activitad el CCM grondiusa lavur ed ei seprofilaus ton tiels collavuratur sco tier la clientella sco persuna integra e cumpetenta. Jeu engraziel resentidamein per siu engaschament e sia cordialitad.

Dallas rodund 10 000 uras lavur ella canzlia dil CCM (= ca. 500 % plazzas) ha la LR pagau ca. 40 % (pagas dil collavuratur 80 % e dil menader dall'administraziun 90 %). Las uniuns regionalas han contribuü ina pauschala da basa da 22 500. frs. Il rest da rodund in miez milliun ha il CCM finanziau cun atgnas prestaziuns. Il quen da gestiuin 2005 siara cun in pign avanzament!

Cun la fin dil 2005 entscheiva il CCM ina nova era: da niev daventa la Lia Rumantscha purtadra dil CCM. Cun quei dat ei ina restructuraziun interna dil menaschi.

- La «LR-Surselva» sefatschenta cun tut las activitads per la promoziun da lungatg e cultura romontscha.
- La Scuntrada e formaziun Surselva sefatschenta cun damondas e projects da scolaziun e formaziun ed
- il CCM resta en funcziun per incumbensas da tiarzas personas (management da projects, incumbensas, survetschs da NPO) e funcziunescha sco «holding» dalla casa.

Mintga partiziun meina in agen quen e surpren ina part dils cuosts generals da menaschi. Aschia eis ei pusseivel da metter a disposiziun cumpetenzas ed infrastruttura professiunala era a pigns projects dalla promoziun da lungatg, cultura e formaziun!

Suprastanza

<i>President</i>	Martin Cabalzar, Cumbel
<i>Vicepresident</i>	Dr. Erwin Vincenz, Vella
<i>Actuar</i>	Erwin Ardüser, Laax
<i>Cassier/administratur</i>	Giusep G. Decurtins, Falera
<i>Assessur(a)s</i>	Thomas Candrian, Sagogn, Romania da giuventetgna Blandina Quinter, Trun Margrit Darms, Schnaus
<i>Revisurs</i>	Paul V. Solèr, Lumbrein Guido Wieland, Sumvitg
<i>Suppleant(a)s</i>	Martin Cavegn, Sedrun Martina Caviezel, Vrin
	Redactur(a)s
<i>Ischi</i>	vacant
<i>Nies Tschespet</i>	vacant

5.3 Uniun dals Grischs

Suprastanza

Dal 2005 ho la suprastanza salvo 13 tschantedas reguleras, üna radunanza generela als 23 avrigl, üna radunanza extraordinaria als 1. october, üna diea da lavur culla Lia Rumantscha a Cuira, ün inscunter da preparaziun culas delegedas e culs delegios ladins da la Lia Rumantscha als 27 october e l'inscunter annuel culs cuvihs. La suprastanza UdG e'ls delegios LR haun visito la fin d'october la radunanza dals delegios da la LR ad Andeer ed haun in quell'ocasiun inoltro püssas propostas chi sun tuottas gnidas fattas bunas. In quell'ocasiun es eir gnida fatta buna üna moziun cha l'UdG ho inoltro. Quella pretenda cha la Lia Rumantscha s'occupa da la restampa dal dicziunari Tscharner/puter chi'd es exhaust daspö divers mais. Il chantun ho cuntschaintamaing refüso da'l restamper, siand cha'l parlament ho decis dad edir be pü mezs d'instrucziun in rumantsch grischun.

Tschernas

Confirmos per ulteriurs duos ans sun gnies Annemieke Buob, La Punt Chamues-ch, scu presidenta e Riet Ganzoni, Samedan. Nouv in suprastanza sun Men Janett, Ardez, Oscar Walther, Müstair, e Mariachatrina Gisep Hofmann, Scuol. Els rimplazzan a Mengia Mathis, Marta Lemm e Fadri Häfner. Illa suprastanza da la Lia Rumantscha resta Men Janett e Marta Lemm es nouv sia suppleanta.

Tals suppleants LR nun ho que do üngünas demischiuns. Tuots sun gnies confirmos in lur plaivs. Ad es gnieu tschernieu per la perioda da duos ans per la cumischiun sindicatoria al lö da Claudia Thom nouv Arno Lamprecht da Lü. Delegedas ladinhas per la radunanza da delegios da la LR sun nouv: Uorschla Gustin da Scuol, Carola Bezzola da Puntraschigna, Jon Candrian da Zuoz e Heinz Denoth da S-chanf. Els rimplazzan ad Andri Lansel, Elvira Pünchera, Claudia Bauer e Claudia Thom-Parli.

La nouva suprastanza s'ho constituida in sia tschanteda dals 24 meg 05. Nouv es Oscar Walther al lö dal chaschier Fadri Häfner, Mariachatrina rimplazza a Marta Lemm e Men Janett surpiglia da Mengia Mathis il post da l'actuar.

I'l center da la lavur es sto – ultra dal tema rumantsch grischun, mezs d'instrucziun e'l dicziunari exhaust – la nouva ledscha da linguas e trattativas culla Lia Rumantscha per fixer cunvegnas da collavuraziun chi permettan da realiser bainsvelt il Center Ladin a Zernez.

Chalender Ladin

Ils nouvs redactuors Claudia e Pol Clo Nicolay haun preschanto in occasiun da l'inscunter annuel culs cuvihs ils 17 november 2005 a Zernez lur

prüm chalender. Lur «ouvra» ho chatto generelmaing arcugnuschtscha e stima. Nos chalender es l'organ ufficiel da l'Uniun dals Grischs ed es vnel eir per na commembers.

Ediziuns UdG dal 2005

- Il periodic «Chasa Paterna» nr. 124 dad Oscar Peer: «In tschercha dal figl»;
- «l'ü», raquints criminalistics ed oters ed ingiuvineras da Göri Klainguti;
- ediziun cumünaivla cullas otras uniuns: ün cudesch per iffaunts «Chara nona, tia Susi» tradüt da Fadrina Hofmann in vallader e dad Anita Gordon in puter;
- il «Dun da Nadal» pels scolars ladins.

Lia Rumantscha – rumantsch grischun

In settember ho l'UdG insembel culla CGL discus la situaziun actuela dal rumantsch grischun e da la scoula per l'Engiadina. Ils exponents da la scoula, da la politica e da la cultura d'eiran unanimamaing da l'avis cha'd es important da rester consequentamaing tar nossa refüsa invers l'agir dal chantun.

La resistenza ladina cunter il rg in scoula es entreda in üna nouva fasa, zieva cha la vschinauncha da Zuoz ho contacto tuot las vschinaunchas in Engiadina cul giavüsich da sclarir cumünaivelmaing vias e mezs per tradür svesch ils mezs d'instrucziun dal rg in ladin. Zuoz ho contacto eir l'UdG. Eir vuschs illa pressa haun pretais cha vegna sclarida la funcziun dals idioms e quella dal rumantsch grischun dadour la scoula, illa cultura rumantscha. Intaunt cha la Lia Rumantscha ho invido al chantun d'invier üna grupp surregiunela per sclarir quista dumanda, pretenda l'Uniun dals Grischs cha las uniuns regiunelas sclareschan quista dumanda svesch minchüna in sia regiun e cha la LR inviescha il dialog surregiunel, per cha'l chantun e sias gruppas da lavur piglian cogniziun da la pusiziun da la basa rumantscha in chosa. La suprastanza UdG ho decis da vulair tematiser quista dumanda in ün arrandschamaint public tar sia radunanza generala in avrigl 2006.

L'Uniun dals Grischs ho invido a las otras uniuns da vulair tematiser eir ellas in lur regiuns la dumanda: idiom - rumantsch grischun illa cultura rumantscha. Impü ho l'UdG proponieu cha quista tematica vegna tratte da illa dieta da lavur tradiziunela l'an 2006.

Center Ladin (CL)

Illa radunanza extraordinaria dals 1. october 2005 es gnieu fat bun ün nouv budget per l'an 2006. Quel prevezza dad investir via Lia Rumantscha 75 000 francs i'l nouv Center Ladin. La radunanza ho fat bun las propostas da la suprastanza. La nouva situaziun finanzia saro la granda sfida pel futur, la contribuziun annuela da la LR a l'UdG saro be 15 000 francs.

Zernez es gnieu fat bun scu lö pel nouv center e la Lia Rumantscha ho piglio a fit localiteds adattedas.

In settember es l'UdG steda invideda ad ün inscunter da discussiun culs «amihs da la lattaria». Il contrat da fittaunza culla LR pels locals «Lattaria veglia da Zernez» ho chaschuno discussiuns animedas e disgusts illa populaziun. La presidenta UdG ho giavüscho in occasiun da la radunanza extraordinaria in october cha'ls partenaris da contrat aintran in discussiuns constructivas culs «amihs da la lattaria» per cha'l center possa giodair l'acceptanza indispensabla da la populaziun indigena.

La suprastanza ho stipulo cunvegnas culla LR per cha las activiteds planisadas dal Center Ladin nu concurrenzeschon la lavur e la pusiziun da la libreria UdG i'l Chesin Manella. Quella resta in sia funcziun üsiteda suot la direcziun da l'UdG. Il center nu po furnir cudeschs per la rivendita a terzs. In üna cunvegna esa gnieu fixo cha l'UdG metta a dispusiziun al CL ils cudeschs da l'egna ediziun per ils expuoner i'l center. Quetaunt fo eir la Lia Rumantscha.

Chesin Manella

Il collavuratur Gion Peider Mischol ho mno la libreria fin la fin settember 2005. La publicaziun da la piazza da mneder ho gieu ün bun resun. Our da diversas annunzchas ho la suprastanza tschernie a Claudia e Pol Clo Nicolay da Bever. Els sun a medem temp eir ils redactuors dal Chalender Ladin. D'utuon 2006 surpigliane la guida da la libreria. Dal 2005 ho la libreria preschanto sia vasta spüerta in diversas occasiuns cun vendita externa: a marchos, radunanzas UdG, la reuniun culs cuvihs, la conferenza da la magistraglia ladina, als cuors da las pauras a Lavin

Scuntrada e furnaziun ladina (SFL)

Eir l'an 2005 ho l'UdG sustgnieu cuors per genituors chi haun gieu lö pel-pü in Engiadin'ota.

Zieva cha la SFL d'eira dvanteda ün'incumbenza da l'UdG, ho quella tschercho vias per garantir üna cuntinuited da quista spüerta eir pel futur. La suprastanza vuol surder l'incumbenza da realiser tels cuors per creschies, suot l'insaina SFL, al Center Ladin. Cunvegnas per cumpetenzas e finanzas vuol la suprastanza suottametter a la radunaza generela UdG in avrigl 2006.

Cuvihs e plazzets

L'an 2005 ans haun bandunos singuls cuvihs fidels. La suprastanza ho pudieu tscherner a Catharina Bott scu nouv cuvih per Valchava. Ils cuvihs sun darcho stos activs, in divers cumüns haun gieu lö arrandschamaints organisos dals cuvihs. Üniesu in plazzets haun però be poch d'els organisos arrandschamaints cumünaivels. Nus ingrazchains fichun a l'iniziativa da mincha cuvih e dals plazzets. Eir ils Ladins a Cuir a e contuorns sun stos activs.

Premi d'arcagnuschentscha per merits speciels 2005

La bacharia Hatecke da Scuol ho survgnieu il premi in arcagnuschentscha per sieu adöver consequent dal rumauntsch: ils prodots portan noms rumauntschs, la comunicaziun culla cliantella es eir via internet per rumauntsch. Sar Ludwig es ün promotur persvas dal rumauntsch eir sül champ da l'economia; el disch cha'ls giasts giavüschan l'inscunter culla lingua e cultura e cha quista püvalur possan intermediar üna bacharia scu eir oters affers. Nus spe-rains cha oters seguan a sieu exampl.

Sustegns

La GiuRu ho survgnieu per l'ultima vouta ils 5000 francs sustegn annuel. Pel futur stu la LR surpiglier tuot il support. Ils imports cha l'UdG ho pudieu conceder a singuls progets ed ediziuns sun stos pütöst da caracter simbolic. Ün'otra fuorma da support es deda tres la cumprita dad ouvras/mezs per la revendita tres la libreria da l'UdG.

In vista a la nouva situaziun finanzia da l'UdG chi resultaro cun l'instal-laziun dal Center Ladin prevezza la suprastanza dad arcumander in futur a la LR il sustegn da progets importants per nossa regiun. Per dapü support ans maunchan ils mezs. Pel medem motiv es eir missa in dumanda la collavuraziun cul büro Fiduziari Lischana SA per l'an 2006 e'l futur.

Grand BAL ENGIADINAI

A l'invid al grand bal dals 16 december 05 sun seguieus var 100 personas. L'Hotel Waldhaus a Segl ans ho spüert ün ambiant ed ün'ospitalited unica. Gion Peider Mischol ans ho mnos tres la saireda, ün cordiel grazcha fich. La saireda restaro inschmanchabla. Üna repetiziun da l'arrandschamaint nun es esclusa. L'experienza ho musso cha'd es difficil da cumbiner publicited ed intimited; la televisiun rumauntscha es steda preschainta ed ho rapporto dal bal.

Ün ingrazchamaint speciel vo als suprastants UdG per la buna collavuraziun ed al secretari da la Lia Rumantscha per las trattativas constructivas in connex cull'installaziun dal Center Ladin e culla tscherna dal persunel.

La presidenta: Annemieke Buob

Rapport dals collavuratuors regiunals 2005

Lia Rumantscha Center Ladin

La restructuraziun da la Lia Rumantscha es entrada quist on illa fasa fina-la. Per pudair drivir ils centers da cumpetenzza regiunals al cumanzamaint dal 2006, han eir ils collavuratuors gnü da far blera lavur da detagl, saja quai in regard a la structura e l'infrastructura, la strategia e l'operativa.

In sezzüdas e discussiuns tanter ils collavuratuors, l'Uniun dals Grischs e la Lia Rumantscha sun gnüts elavurats ils quaderns da dovairs e las cunvegns chi garantiscan ün andamaint correct da la gestiun e chi defini-schan ils dovairs ed ils drets da mincha partenari.

La prümvaira ha publichà la Società da la lattaria a Zernez ün inserat per dar a fit sias localitats o perfin per vender la chasa. Quellas localitats sun fich adattadas per ün center da cumpetenzza tant pervi da lur grondezza sco eir in regard a la situaziun i'l center da Zernez e quel dal intschess ladin. Perquai vain nus annunzchà nos interess e davo las trattativas agreeblas cun Dumeng Duschletta e Monica Toutsch ha pudü gnir suottascrit il contrat da fittanza. Davo ils müdamaints da fabrica, pro'ls quals id han pudü gnir resguardats eir giavüschs da nossa vart, fan las localitats uossa üna ourdvar bella parada e sun eir fich funcziunalas.

Ediziuns

Cun l'agüd essenzial dals collavuratuors ha l'Uniun dals Grischs edì ils seguaints cudeschs e periodics: Chasa Paterna 124 dad Oscar Peer, In tschercha dal figl; «l'ü» da Göri Klainguti, il Dun da Nadal, la reediziun da las Parevlas engiadinaisas da Gian Bundi e'ls Simbols populars dad Ulrich Vital e sco ediziun da tuot las uniuns affiliadas Chara nona, Tia Susi. In elavuraziun e bod pront per la publicaziun es il manuscrit da Peider Könz «Il tschervè verd ed oters raquints» sco eir ün proget per ün musical «Il rai chi vaiva invlidà il temp».

Chesin Manella

Aint il Chesin Manella a Schlarigna vaina realisà plüssas exposiziuns da purtretts, arrandschamaints e prelecziuns. Implü eschna stats a plüs marchats per promover la vendita da cudeschs.

Pledpierla

La concorrenza da scriver per uffants e giuvenils Pledpierla es gnüda publichada per la tschinchavla vouta.

Bal engiadinais

L'Uniun dals Grischs ha organisà ün Bal engiadinais i'l hotel Waldhaus a Segl. Quai es stat üna bun'ocasiun per rinfras-char amicizhas, chürar il contact tanter pêr e render attent sün la lavur quotidiana a favur da la lingua e cultura rumantscha. Ils collavuratuors han sustgnü quist arrandschamaint cun lur agüd pro l'organisaziun e cun contribuziuns pel program.

Collavuraziun culs cuvis

Ils cuvis ed ils plazzets sun üna buna plattafuorma per promover activitats per la basa. Ils collavuratuors sustegnan l'iniziativa da las diversas secziuns e güdan ingio chi fa dabsögn. Ün prodot da quista collavuraziun es stat il Plazzet da la secziun Lischana, ma eir il Cafè rumantsch a Scuol.

Paginas d'internet da l'UdG

Lavur da mantegniment, actualisaziun.

Cuors da rumantsch per chanzlists

Quist on ha gnü lö il cuors da rumantsch per chanzlists a Lü. In collavuraziun cun Angelo Andina, chanzlist a Tschlin, ed il Servezzan linguistic vain nus pudü ingaschar a dr. Chasper Pult sco manader dal cuors. Cun seis savair e bun möd d'intermediar ha'l tratgnü als preschaints cumpentamaing e plain umur. Ils temas: Ün inscunter d'amur cun consequenzas. Üna processiu insolita. Strias her ed hoz – daman? La lavur dal chanzlist: la varianta da Vnà. Exercizis in gruppas cun texts da clav, t.o. Che cussaglia sar Andrea? Il Fuomer vegl. Co cha Müstair es restà catolic. E lura amo: Che chat eu ingio? Tips e cussagls. Quiz cun premis. La saira es statta reservada al chant ed al star allegier da cumpagnia.

Cuors da rumantsch e scolaziun da creschüts

Per la Scuntrada e Furmaziun Ladina es l'on 2005 stat l'ultim on d'actività illa fuorma tradiziunala. A partir dal 2006 surpiglia il Center Ladin l'organisaziun da tuot ils cuors, inscuters etc. da la SFL. L'actività centrala sun stats ils cuors da rumantsch. I sun gnüts fats 17 cuors d'integrasiun, da conversaziun e d'agüd per genituors cun uffants in scouline o prüma classa, cun total 123 participant(a)s. Cun 14 cuors e 126 participant(a)s sun eir ils cuors intensivs da rumantsch a Scuol ed a Sta. Maria stats ourdvard bain frequentats. Üna lavur permanenta es eir da chattar forzas adattadas e disponiblas per dar cuors da rumantsch. Per magistras e magisters dals cuors da rumantsch vain nus organisà ün cuors da perfecziunamaint cun Werner Carigiet.

Ultra da la lavur operativa collavurescha il collavuratur regional illa grupa strategica dal proget Interreg III per scolaziun da creschüts dal forum economic d'Engiadina Bassa. Quel proget voul reorganisar la scolaziun da creschüts illa region. Id es fich important cha la lingua rumantscha vegna resguardada adequatamaing illa scolaziun da creschüts eir sper ils cuors da rumantsch tradiziunals.

Implü vain nus chürà ils contacts e la collavuraziun cun la società per universitats popularas svizras. Eir in quist'instituziun es la preschentscha dal rumantsch importanta.

Collavuraziun cun instanzas e cun personas singulas

In connex cun la consultaziun da la ledscha da linguas han ils collavuratuors pudü güdar cun infuormaziuns, cussagliaziun e cun render attent a dumondas specificas per nossa region.

Nus vain discutà cun la Pro Engaidina Bassa e cun singulas personas interessadas per realisar ün Archiv cultural d'Engiadina Bassa. In collavuraziun cun la CGL vain nus chürà il center didactic. Collavuraziun ed infuormaziun als mezs da massa.

Persunas singualas chi s'ingaschan a favur dal rumantsch ans contacteschan saja quai per dar ün impuls, ün'idea o per dumandar infuormaziuns o agüd. Bleras persunas s'annunzchan pro nus cun dumondas linguisticas o da traducziuns.

Administraziun

La lavur d'administraziun per cuors, occurrenzas, lavur da traducziun etc. ha eir quist on absorbà üna gronda part dal temp chi'ns sta a disposiziun.

Varia

Dal proget «Rumantsch a Puntraschigna» (RaP) provegnan ils prüms resultats concrets: Üna grupp da lingua e cultura s'ingascha cun ün bun program cultural per la preschentscha rumantscha a Puntraschigna. Samedan ha perfin ingaschà cun Andrea Urech üna persuna chi ha da «pissarer» per üna megltra preschentscha dal rumantsch in cumün ed illa vita publica. In general esa da constatar cha'l rumantsch ha actualmaing üna buna posiziun in Engiadin'Ota, quai eir per consequenza da la discussiun davart las scoulas manadas in duos linguas rumantsch/tudais-ch e la debatta davart il rumantsch grischun.

Ingrazchamaint

Nus ingrazchain a tuot quellas persunas chi'ns han güdà in l'ün o l'oter möd.

*Gion Peider Mischol, collavuratur regiunal
Duri Denoth, collavuratur regiunal*

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Annemieke Buob, La Punt Chamues-ch
<i>Vicepresident</i>	Riet Ganzoni, Samedan
<i>Actuar/suprastant LR</i>	Men Janett, Ardez
<i>Cassier</i>	Oscar Walther, Müstair
<i>Assessura</i>	Mariachatrina Gisep Hofmann, Scuol

<i>Redacziun dal Chalender Ladin</i>	Claudia e Pol Clo Nicolay-Nuotclà, Bever
--	--

<i>Redacziun dal Dun da Nadal</i>	Natalia Lehner-Schwitter, Scuol Antonella Stecher-Castellani, Ftan
---------------------------------------	---

<i>Chesin Manella, 7505 Schlarigna</i>	Gion Peider Mischol, Zernez
--	-----------------------------

5.4 Renania

Las novas structuras entschaivan a tschiffar pe. Sin la fin dal 2005 duain las veglias structuras ir a fin almain per la Surselva e l'Engiadina. Il Grischun central dovra in pau pli ditg per schliar ils davos problems. Per quels motivs è la suprastanza da la Renania gia durant l'onn 2005 sa radunada pliras giadas en la part sutsilvana e sursilvana. Ils problems actuals èn differents en las duas regiuns e ston mintgamai vegnir discutads cun il nov partenari.

Activitads da la suprastanza

La suprastanza da la Renania è s'entupada a 7 sesidas ordinarias, trais sesidas han gi lieu cun la suprastanza da la URS e trais cun la Romania. A quellas èn mintgamai stadas preschentadas delegaziuns da las regiuns correspundentas cun la presidenta. Plinavant avain nus fatg ils 20 da schaner 05 ina radunanza extraordinaria per infurmar davart la restructuraziun ed ils 4 da zercladur 05 ha la radunanza generala gi lieu a Vargistagn.

Tractandas principalas da quasi tut la sesidas èn stadas ulteriuras consequenzas da la restructuraziun, numnadamain nossas ediziuns.

Nus avain contractà cun la ANR davart nossas gasettas «La Casa Paterna/ La Punt» en la LQ ed avain chattà il consens cun surdar a la ANR la redacziun da la CP/LP a partir dal 1. da schaner 2006.

Damai che tuts trais redactors da «la Tschuetta» han demissiunà la primavaira 2005 avain nus tschertgà novas soluziuns. Chatter novas redacturas u redactors n'è betg stà pussaivel e perquai ha il CCM surpiglià la redacziun da La Tschuetta en atgna reschia. Per motivs da marketing vegn quella a cumparair en l'avegnir la primavaira enstagl avant Nadal en concorrenza cun ils chalenders.

Il terz problem da schliar è anc il «Calender per mintga gi». En pliras sesidas essan nus ans fatschentads cun quel. Sco era en tshellas regiuns è il chalender in problem finanzia. Mintg'onn chaschuna el in deficit da radund 15 000.–. Quai n'è betg pli supportabel cun las novas structuras, era sche noss chalender per mintga di è zunt dumandà e vegn vendi bain. U che nus stuain reducir evidentamain ils custs da producziun u che nus essan sfurzads da redublar il pretsch. Dentant – tgi cumpra in chalender per 30.– fr?

Nossas stentas van pia en l'autra direcziun, reducir custs cun collavurar cun tschels chalenders, nizzegiar sinergias enstagl da far lavurs dublas, prender en cumpra in zic damain luxus. La soluziun n'avain nus betg anc chattà, quella vegnin nus dentant a tschertgar en il decurs da l'enviern 2006.

Radunanza generala 2005

Sco gia menziunà ha la suprastanza da la Renania envidà tut ils interessads ad ina radunanza extraordinaria il schaner 2005 a Flem, quai cun l'intent d'infurmar anc ina giada davart las midadas chaschunadas entras la restructuraziun da la LR e sias uniuns affiliadas. Cun 34 preschents è quella radunanza stada frequentada quasi uschè bain sco las davosas radunanzas ordinarias. Igl è stà in basegn da stgaffir trasparenza e pudair sa far in'idea en chaussa.

Suenter in'infurmaziun detagliada dal curri e passà en il decurs da l'onn 2004 ha cusseglier naziunal Hans Jörg Hassler moderà la discussiun animada ed interessanta.

La finala eran tuts conscients che las midadas previstas èn necessarias e vegnan ad avair effects positivs per la promoziun dal rumantsch.

Il 4 da zercladur 2005 èn 39 Renanians e Renanians sa radunads a Vargistagn a la radunanza generala ordinaria. Era qua era la restructuraziun il punct cardinal da las tractandas. Suenter che tut ils preschents eran persuenter da far las midadas necessarias han els decidi da surlaschar a la suprastanza il proceder futur. La suprastanza ha en il decurs da la stad premdi la decisiun da fundar l'entschatta 2006, ensemen cun la Romania, ina nova uniun sursilvana, dentant laschar en funcziun per in onn transitoric la Renania fin ch'il Grischun central è pront dad era far il pass. Uschia sperain nus da betg franar ils Sursilvans, dentant era betg metter sut pressium da temp ils Surmirans.

Eleccziuns

Schebain che l'onn 2005 fiss stà in onn d'eleccziuns èn tut ils suprastants stads prontos da restar en uffizi fin che la restructuraziun è terminada. Sulet il suppleant Paul Frigg ha demissiunà. Quel n'era dentant betg da remplazzar, perquai che nus avevan reduci il dumber da suppleants cun la davosa revisiun da statuts ed in era dapi alura da memia. Paul vegen a restar vinavant activ en la cumissiun «Fatscha da noss vitgs». Cordial engraziament per ses engaschament durant ils davos onns.

Sa chapescha ch'ils preschents han, malgrà ch'i n'ha dà naginas demissiuns, tuttina gè il dretg da far propostas per midadas. La suprastanza actuala è dentant vegnida reelegida en globo cun acclamaziun, medemamain ils suppleants e revisurs.

Ediziuns

Ultra da las ediziuns annualas numnadas sura n'ha la Renania sezza betg edì cudeschs. Ella ha dentant sustegnì las ediziuns dals centers PILC e CCM. Guarda rapport separà.

Cumissiun Fatscha da noss vitgs

La cumissiun Fatscha da noss vitg è stada activa en diversas regiuns sco en Val Schons, Tumleastga, il Plaun e la Foppa. Sin betg main che 8 objects

han els inizià inscripziuns rumantschas. Quellas vegnan subvenziunadas da la Renania cun 50 % e dattan a blers vitgs da nossa regiun in'identitad rumantscha.

Sustegns finanzials

Sco mintg'onn ha la Renania era il 2005 survegni varsaquantas dumondas da sustegn. L'onn passà principalmain dumondas per projects musicals: registraziuns da chanzuns popularas sunadas da la Brass Band, divers festivals, giubileum da Gion Antoni Derungs ed auters projects avain nus resguardà. Dentant era accziuns da giuventetgna e da sport han astgà quintar cun noss sustegn.

Pro memoria

Ils 24 da settember 2005 ha noss zunt meritaivel anteriur president, Sep Item, ans bandunà per adina. Il lung til da bara ha demussà quant apprezia ch'el era en l'entira Rumantschia. Sep Item è s'engascha durant l'entira vita per il rumantsch, saja quai en sia professiun da scolast u schurnalist u era sco supstant e parsura da la Renania. Adina ha el chattà il dretg tun ed il dretg pled cura ch'igl era da schliar problems e dumondas. Ils Renanians vegnan a tegnair en buna memoria lur ami Sep.

Engraziament

Deplorablmain ha noss administratur en il CCM a Laax, Curdin Tuor, demissiunà. Per ses ferm engaschament en il CCM sco era per la lavur da giuventetgna en ses temp liber al engraziain nus grondamain ed al giavischain bler plaschair en sia nova piazza e vinavant bler entusiassem per projects dals giuvens.

Plinavant va mes engraziament a tut ils auters collavurators, als suprastants da la Renania sco era a quels da Romania ed URS cun ils quals nus avain gi numerosas sesidas. Ina collavuraziun fritgaivla ed amicabla tranter las regions ans empermetta in avegnir uni tranter ils Rumantschs e quel auzà puspè la reputaziun e dat sustegn moral e material. Unicamain cun daners na pudain nus betg spender il rumantsch, dentant senza era betg! Nus essan dependents da finanzas dal stadi e quellas retschavain nus forsa pli tgunsch, sche nus pudain demonstrar unitad interna che sch'igl ha adina num «quels Rumantschs en trasora malperina!»

Lain perquai ans spruvar da s'unir ad *ina Rumantschia ferma e persuadida!*

La presidenta: Vreni Caprez-Spreiter

Rapport da la collavuratura a dal collavuratur regional

Il tema principal da l'onn 2005 è stà il proceder d'avischinaziun da la regiun Sutselva – tgirada da la Renania - e da la regiun Surmeir – tgirada da l'Uniun rumantscha da Surmeir. Las duas regiuns fan pass ina vers l'au- tra, han dentant decidì da spetgar cun l'implementaziun dal «Center Gri- schun Central» enfin l'entschatta 2007.

Tuttina han il post da collavuraziun regionala a Donat e quel a Savognin collavurà fitg bain e per part fitg stretg.

Ediziuns

Scola:

- Cudeschs da linguatg en sutsilvan
Il cudesch ed ils fegls da lavur «Lungatg5» èn cumparids la primavai- ra 2005 e vegnan duvrads da la scola da Donat dapi quest onn da sco- la. L'atun ha cumenzà la lavur per «Lungatg6». Il lectorat dal cudesch ha dà blera lavur, damai che quel è in toc pli gross ch'ils auters. Il med d'instrucziun cumplet vegn a cumparair la primavaira 2006.
- Inscunters
Il project Inscunters è vegni terminà l'onn 2005. Quai vul dir che nus avain registrà divers discs cumpacts che mancavan. Ils magisters e las magistras dal stgalim bass d'Andeer e Ziràn han uschia a disposiziun 10 differents moduls d'inscunters cun discs cumpacts.

Lectura per uffants:

- «Stupent, pluschagna» e «Lars spendra igls rens» èn ils dus cudeschs per uffants ch'il PILC ha realisà ils 2005 en collavuraziun cun Reto Ca- peder (URS).
L'OSL «Tecel e Tap» è cumparì. «Igl autopilot» e «Cumissari Frederik» èn pronts per la stampa.
- Ensemen cun tut ils collavuratur regionala ha il PILC realisà il cudesch «Tgeara tata, tia Susi» ch'è cumparì en tut ils idioms e sa drizza al stga- lim mesaun.
In vegl desiderat è vegnì accumulì cun l'ediziun «Canzùns par unfants».
- Per il med da curs «An lingia directa» ha il PILC preparà las schliaziuns da las lecziuns 1–10 per mauns dals manaders da curs.

Meds auditivs:

- Il PILC ha produci il dc accompagnant dal curs da rumantsch «An lin- gia directa» en collavuraziun cun Gieri Spescha.

Vendita da cudeschs

Per duas raschuns ha la vendita da cudeschs dal PILC cuntanschì ses punct culminant il december. Per l'ina essan nus stads preschents ensemen cun

Reto Capeder a la fiera da Nadal a Tusaun. Per l'otra avain nus gè in bun eco sin in flyer che ha fatg attent a las novas ediziuns. Il rest da l'onn è la vendita stada modesta. Mo pouca gliעד chatta la via en noss biro zuppà.

Curs da rumantsch

Curs d'integrasiun

L'onn 2005 avain nus pudì organisar 5 curs da rumantsch en Sutselva. In da quels è stà a Sched, nua che 8 dunnas han cumenzà ad emprender rumantsch cun Christina Buchli. Deplorablmain n'han ellas betg cuntinuà il curs suenter l'emprim bloc. Era en Val Schons ha ina gruppa da 5 persunas entschet l'atun in curs da rumantsch tar Claudia Cantieni. Quest curs vegn cuntinuà. In curs da conversasiun ha gè lieu durant l'entir onn 2005.

Curs da stad

Per mancanza d'annunzias n'han ils curs da stad betg pudì vegnir realisads l'onn 2005. Per la stad che vegn vul il PILC puspè organisar in'emna da curs intensiva a Ziràn.

Translaziuns per auters

- La collavuraziun cun il Center da Capricorns cuntinuescha.
- Diversas lavurs da SLING

Collavuraziun cun uniuns da cultura localas

Ravugl rumàntsch:

Il PILC-LR ha gidà ad organisar differentas occurrenzas culturalas e politicas

Cuminànza Culturala Val Schons:

La collavuraziun da C CVS e PILC-LR è buna. La C CVS sa participescha finzialmain a divers projects dal PILC

Center da Capricorns

Il CdC organisescha ina retscha d'occurrenzas. Il PILC fa part da la cumisiun da program

Collavuraziun cun la corporaziun da vischnancas (RegioViamala)

- La RegioViamala ed il PILC collavuran en differents projects.
- ViaSpluga (broschura)
- Promoziun dal Center da Capricorns.
- Portal per purschidas da furmaziun e cultura (bildung & cultura)

Collavuraziun cun las instanzas politicas

Surtut en il sectur da la scola succedan en il mument bleras midadas. Il PILC è preschent en las gruppas da lavur dal circul Val Schons pertutgant quest tema.

Engraziament

Nus vulessan engraziar a tuts che ans han sustegnì en nossa lavur a favur dal rumantsch.

*Andrea L. Rassel, collavuratur regional
Barbara Riedhauser, collavuratura regiunala*

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Vreni Caprez-Spreiter, Trin
<i>Viceparsura</i>	Christ Casper Dolf, Vargistagn
<i>Cassier</i>	Hanspeter Meiler, Flem-Vitg
<i>Assessur(a)s</i>	Anita Clopath, Maton Andreas Cadonau, Vuorz Conrad Cavigelli, Castrisch Giachen Mani, Donat
<i>Suppleant(a)s</i>	Carl Caflisch, Trin Digg Leni Fontana, Flem-Vitg Paul Frigg, Preaz Michael Magnasch, Andeer
<i>Revisur(a)s</i>	Margreta Cadonau-Candrian Martin Cantieni, Donat
<i>Delegads LR</i>	suprastant(a)s + suppleant(a)s

Redactur(a)s

<i>Calender per mintga gi</i>	Paul Michael, Cuir Manfred Veraguth, Olten
<i>La Tschuetta</i>	Annetta Decurtins-Jacomet, Trun Sabina Candinas-Caduff, Rabius Adrian Cantieni, Ziran Barbara Riedhauser, Ziran

5.5 Uniun rumantscha da Surmeir

1. Radunanza generala

Dalla radunanza generala digls 02-06-2004 a Lantsch ò igl anteriour president Corsin Farrér demissiuno scu parsoura. Ad el seia admess en sincer angraztg per las sias stentas e la lavour prestada a favour dall'URS. Igl parsoura dalla LR Vincent Augustin ò preschento las ideias per ena restructuraziun dalla LR e dallas uniuns affiliadas cun stgaffeir da nov centers regiunals per las uniuns affiliadas cun territori da tgira e tot sagond las finanzas en quart center per la diaspora.

2. Suprastanza

Durant igl davos onn da gestiun è la suprastanza dall'URS sa scuntrada 12 gedas. Dasper las incumbensas statutaricas è la suprastanza s'occupada oravantot da:

a) Restructuraziun LR/URS

A caschung dalla radunanza da delegos dalla LR a Trun, ò er l'URS signaliso prontadad per la restructuraziun dalla LR cun stgaffeir da nov centers regiunals an Surselva, Nagiadegna ed igl Grischun central. La suprastanza ò visito igl center per cultura e management a Laax, sa scuntro dus gedas cun ena delegaziun dalla Renania/Val Schons e cugl president dalla LR. Ultra da chegl on gia li ena seduta digl cunsegl dalla LR, ena conferenza cun igls presidents dallas uniuns affiliadas ed ena dieta tematica. La Surselva e la Nagiadegna saron pronts per igl 01-01-2006 cun igls novs centers regiunals. Per igl center regional digl Grischun central ègl anc da sclareir divers detagls. La realisaziun è preveida per l'antschatta digl 2007.

b) Pagina da Surmeir

L'ediziun dalla PdS vign accumpagneda dalla cumischung da menaschi. Chella è sa scuntrada 4 gedas. D'ena analisa interna è sa resulto, tgi la stampa digl figl uffizial gravegia fitg igl chint dalla PdS. Per chel muteiv ègl sto tracto cugls cumegn rumantschs da betg publitgier biling. Supraple ò la suprastanza decida an accordanza cun la Corporaziun regionala digl Grischun central e cun igls cumegn pertutgias directamaintg d'eliminar las publicaziuns digls cumegn tudestgs da Malix, Churwalda e Parpan. Igl rendachint 2004 mussaro igls costs caschunos antras igl figl uffizial.

c) Sulom surmiran 2005

Francestg Schmid responsabel per l'ediziun digl Sulom surmiran ò ansemen cun Reto Capeder e dr. Erica Lozza Pasquier procuro la 14avla edi-

ziun cugl tema principal «Rodas». Per igl Sulom surmiran 2006 è neidas evaluadas maserias da spargn tar la stamapa, l'edziun digl 2007 è preveida scu product communabel cun la Renania/Val Schons.

d) Rumantsch grischun an scola

A fundamaint digl program da lavour ò l'URS anvido dus gedas igls responsabels politics ansemen cun igls responsabels per igl andamaint da scola a seiras d'infurmaziun concernent l'introducziun digl rumantsch grischun an scola. Igl è ia per infurmar digl nov concept cun igls divers models.

e) Sustigns

Las suandontas uniuns/organisaziuns èn neidas an regress d'en sustign finanziel: Chor viril Alvra, Scola da musica Grischun central, Teater Val Alvra, Plema d'aur, Champ da teater, deis da cultura cumegn Stierva, Pro juventute Surses, Pro juventute Alvaschein/Belfort, Chor viril Surses, dc Bulais.

3. Angraztg

Concludond igl mies ampren rapport annual lessa angraztger agl mies collegas da suprastanza per l'ampernevla collaboraziun. En ulteriour angraztg lessa admetter agl caporedacter dalla PdS, Peder Antona Baltermia, ed agl collaboratur liber, Gion Nutegn Stgier. En sincer angraztg admetta agl responsabel pigl Sulom surmiran, Francestg Schmid. Reto Capeder, igl collaboratur regional dalla LR an Surmeir ò pudia festivar igl avost 2004 igl giubileum da 20 onns. Per igl sies angaschamaint nonstanclantabel en sincer paiadia.

Igl vicepresidente: Filip Dosch

Rapport annual digl collaboratur regional 2004/2005

Sch'ia va discurria igl onn passo da fusiuns e tgi da chellas dependa fitg la situaziun digl rumantsch, è igl davos onn sto signia dalla decisiun davart da cantun per l'introducziun digl rumantsch grischun an scola. Per chel muteiv ègl nia fatg retschertgas, ègl nia preschento igl project general alla magistraglia, allas istanzas da scola ed agls mastrals resp. suprastants. Schi er betg tot è anc decida savainsa deir gio oz tgi la direenziun è dada ed i dependa sulettamaintg da nous RumantschAs schi nous accep-tagn chella provocaziun e giagn anavant cun curasch u schi giagn ainten la defensiva e laschagn eir scu tgi vo.

Sling – Sarvetsch linguistic

Igl sarvetsch linguistic procura betg angal translaziuns per cumegn, instituziuns, baselgia, uniuns, organisaziuns e privats, mabagn er pigl cantun

seia chegl an furma da graficas per l'evaluaziun da scola u infurmaziuns da vart digls inspecturats. Uschia è igl post da translaziun oz egna dallas pi grondas incumbensas. Sot chel tetel passan er igls differents lectorats e las numerosas correcturas per tot las ediziuns, teaters e canzungs.

Meds d'instrucziun

Igl onn scadut è nia elaboro e stampo sur igl cantun igl codesch e carnet da lungatg per la 5. classa. Ultra da chegl vignan er fatgas translaziuns ed adattaziuns per igl project «cockpit», moduls da matematica per la 3. anfignen 6. classa.

Conferenza rumantscha e scola

Sot l'egida dalla conferenza rumantscha èn nias realisos dus deis da scolaziun speziala per la magistraglia, a Flex cuagl tema da sviglier igl interess per la nateira ed igl sagond de cun ena scolaziun pertutgont la metoda e didactica d'instrueir lungatg an scola. Plaschevlamaintg è nia realiso chest onn er igl center didactic online per l'antiera Rumantscheia.

Curs da rumantsch

Durant igl davos onn on gia li a Casti e Savognin 8 curs da rumantsch cun 51 participants. Ultra da chels curs on li er igls curs da stad intensivs, organisos da Savognin turissem, egn da chels mano digl coll. regional. En curs da rumantsch spezial ò survagnia la mussadra da Beiva tgi instruescha igls unfants tenor en model da scola triling ansemen cun Sur, Mulegns e Murmarera.

Ediziuns novas e vendita da codeschs

- «Bravo, pulotta», da Sarah Emanuelle Burg, URS/Renania;
- «La libertad è manevla», Nadia Scarpatetti, Parsonz;
- «Maria Muntanela», codesch d'unfants, URS/Renania
- «Cura ègl finalmaintg Nadal», 24 istorgias per unfants
- «Scuverta nocturna», OSL, translato da Daniela Federspiel
- «Calender 2005», URS/Savognin turissem
- «DC cun Praulas da Grimm», an collaboraziun cuagl Radio Rumantsch, Romania e Renania.
- Istorgias da Nadal ed otra litteratura per igl center didactic online
- Lavour per proximas ediziuns: codesch da canzungs per unfants; Tgera tatta, tia Susi; OSL; Gi auditiv «Igl diavel ainten la butteglia»

Ena collaboraziun pi strètga tranter igl Radio Rumantsch, la Leia Rumantscha e las uniuns affiliadas duessan promover la producziun rumantscha segl sectour da cassetas, gis auditivs e discs cumpacts.

Teater

Dasper las preschentaziuns regularas antras las uniuns localas, ò er igl Teater Val Alvra preschento en toc pi pretensious: Igl attest da matrimoni, da Ephraim Kishon. Sustign da nossa vart è nia do antras lavour speziala per sponsoradi e per las uniuns localas antras la translaziun digl teater. Sen basa privata vign preschento aint igl decurs dalla stad igl teater «Francesco», «L’apocalipsa» e «Las Laudes» sot igl tetel digl project «Origen».

Ediziuns dalla LR u privatas

- «Lisa lascha encrescher» da Vreni Netzer an rg, tudestg e taliang (ediziun privata)
- «Il stgazi da la Delfina» (comic) an rg
- «Blackbox», cudesch per giuvenils an rg
- «DC – Xena Ruinatscha», crimis an rg
- «Lain fabular», ils Beatles per rumantsch, Benedetto Vigne.

Sot chella rubrica menziunescha gugent er la vendita da codeschs, cartas e dcs per passa 25 000.– fr. ed angraztg a tot chels tgi vendan, compran e ligian las nossas ediziuns.

Acziuns

- Notg da rachints alla biblioteca popolare a Savognin;
- Fiera da codeschs a Savognin, Lantsch;
- Fiera da Nadal a Savognin, Bogn d’Alvagni e Tusang;
- Organisaziun SFS programs e curs da rumantsch;
- Excursiun cultural-istorica cun Leza Dosch, Coira;
- Acziun per codeschs da Nadal;
- Preschentaziun digl codesch «La libertad è manevla» da Nadia Scarpatetti;

Mandats spezial

- Commember dalla cumischung per scola, cultura e lungatg (fusiun Sur-ses);
- Commember dalla cumischung per la furmaziun da carschias digl Grischun central;
- Commember dalla cumischung da redacziun digl Sulom surmiran;
- Commember dalla cumischung per dumondas da scola tar la Leia Rumantscha;
- President dalla conferenza rumantscha Grischun central;

Angraztgamaint

Igl svilup digl rumantsch vo anavant. An amprema lengia stuainsa nous RumantschAs stgaffeir ena tenuta positiva anvers igl noss lungatg e la nossa cultura, promover ena veira identitad rumantscha ed alla feegn finala practitgier, vot deir an amprema lengia «duvrrar» igl rumantsch.

Angraztg fitg a tot chels «da buna voluntad» tgi sustignan e promovan igl lungatg an pled ed ovra.

Igl collaboratour regional: Reto Capeder

Suprastanza

<i>President</i>	vacant
<i>Vicepresident</i>	Filip Dosch, Cunter
<i>Actuar</i>	Sascha Janutin, Marmorera
<i>Cassier</i>	Martegn Caspar, Riom
<i>Assessur(a)s</i>	Zegna Dosch, Cunter Remi Capeder, Casti
<i>Delegà da la Meirana</i>	Sascha Janutin, Marmorera
<i>Revisurs da quint</i>	Bruno Wasescha, Savognin Gion Capeder, Casti
<i>Pagina da Surmeir</i>	Peder Antona Baltermia, Salouf
<i>Sulom surmiran</i>	Francestg Schmid, Riom Erika Lozza, Lucerna Reto Capeder, Savognin

5.6 Uniun per la Litteratura Rumantscha

L'onn 2005 è stà sut l'ensaina da la litteratura d'uffants: ils Dis da litteratura ed er la revista «Litteratura» èn sa deditgads a la grupp da lecturs la pli giuvna ed han mess uschia in accent impurtant a favur da la generaziun nova da lecturs e scriventas rumantschas.

La radunanza generala 2005 dals 19 da mars 2005 ha approvà il nov reglament da la ULR. Quest reglament cumplettescha ils statuts confermads da la radunanza generala da l'onn 2004. Cun questa decisiun è la restructuraziun organisatorica da la ULR – incumbensada gia il 2001 – vegnida terminada. La ULR dispona ussa d'ina organisaziun simplifitgada, che duess render pli efectiva la lavur da l'uniun e la suprastanza e qua tras promover anc pli ferm la litteratura rumantscha, per la quala la ULR s'engascha.

La suprastanza da la ULR sa cumpona l'onn 2005 da Giovanni Netzer (president), Fabiola Carigiet (assessura) ed Andrea L. Rassel (assessor).

Plinavant èn stads activs per nossa uniun: Dumenic Andry, Linard Bardill, Göri Klainguti, Giovanni Netzer e Gisula Tschärner sco delegad(a)s a la LR, Aita Dermont, Gion Peder Thöni, Oscar Peer e Jon Nuotclà sco suppleant(a)s, Rico Tambornino e Linus Berther sco revisurs da quint.

La ULR ha retschet ina nova pagina d'Internet, creada da Casper Nicca. La homepage correspunda al nov maletg grafic da la ULR ed ademplescha novas funcziuns impurtantas. Il secretariat da la ULR è vegnì manà interimisticamain da Rudi Netzer. La ULR ha er durant il 2005 pudì sustegnair prelecziuns dad auturs ed auturas: dal post da lectorar è vegnì fatg grond diever.

Fabiola Carigiet ha redigì la «Litteratura 27» cun il tema «eni capeni capumperté – istorgias per uffants», in tom voluminus e multifar. La revista è cumparida durant ils Dis da litteratura a Domat il november 2005.

Ils 15avels Dis da litteratura han gì lieu dals 11 als 14 da november 2005 ed èn vegnids organisads e realisads dal comité, che sa cumpona da Mirta Nicolay, Anita Simeon, Claudio Spescha e Linus Berther. Il biro sur place ha manà Guadench Dazzi. Ils Dis da litteratura èn medemamain sa deditgads a la litteratura d'uffants ed han carmalà ils litterats ils pli giuvens a Domat.

La regenza dal chantun Grischun ha surdà ils 19 da november il grond premi da cultura a noss commember Iso Camartin per sia lavur sco criticher litterar ed essaist.

Il president: Giovanni Netzer

Suprastanza

<i>President e cassier</i>	Giovanni Netzer, Savognin
<i>Assessur(a)s</i>	Fabiola Carigiet, Berna Andrea L. Rassel, Ziran
<i>Revisurs da quint</i>	Linus Berther, Cuira Rico Tambornino, Cuira
<i>Redacziun «Litteratura»</i>	Carigiet Fabiola, Berna
<i>Delegad(a)s</i>	Linard Bardill, Scharans Göri Klainguti, Samedan Giovanni Netzer, Savognin Gisula Tschärner, Veulden Dumenic Andry, Zuoz
<i>Suppleant(a)s</i>	Aita Dermont-Stupan, Laax Oscar Peer, Cuira Gion Peder Thöni, Riehen Jon Nuotclà, Cuira

5.7 Cuminanza rumantscha da radio e televisiun

Grazia a l'engaschi da tuttas e tuts ha nossa interpresa pudì cuntinuar sin sia via da success era en il temp da mia presidenza. Il temp d'emissiun annual è s'augmentà: tar il radio da 4339 a 5243; tar la televisiun da 38 a 86 uras ad onn. Il dumber da plazzas da lavur è creschì da 67 sin 102 posts cumplains. RTR ha ina chasa nova en il center da Cuira.

Cun l'entrada dal nov directur l'onn 2001 èn las structuradas da RTR vegnidas reorganisadas. La strategia 2002–2006 ha fixà finamiras cleras ch'èn per gronda part gia cuntanschidas. Ils programs da RTR mantegnan lur posiziun e lur public, malgrà la concorrenza creschinta. Quai è surtut er pussaivel grazia a la qualitat da las emissions ch'er la CRR promova dapi in pèr onns cun il premi Cristal.

RTR è pli che indispensabla per la Svizra rumantscha. La SRG SSR ha ina obligaziun nazionala. Ella resguarda questa obligaziun er en temps, nua ch'ella sto spargnar, sco ch'igl è il cas actualmain. Sco las autras unitads d'interpresa sto er la CRR documentar ses basegns e far valair ses dretgs cun buns arguments. Quels avain nus. RTR ha prestà e presta vinavant ina lavur che fa punts entaifer la Rumantschia e che collia quella cun la Svizra.

Cun il 1. da schaner 2005 ha la nova perioda d'uffizi da quatter onns entschet per tut ils organs da la CRR. Las elecziuns a la radunanza generala dal zercladur 2004 a Cuira han confermà tut ils mandataris, uschia ch'igl ha dà per l'onn 2005 mo ina suletta midada en il cussegl regional: Duri Blumenthal è vegnì cooptà empè dad Ernest Degonda ch'ha demissionà. Cun la fin dal 2005 è il mandat dal president Luregn Mathias Cavelti spirà per motivs da la vegliadetgna statuaria. Sia successiun è vegnida reglada sco suonda: la radunanza generala dals 28 da matg 2005 ha elegì per l'entschatta dal 2006 Duri Bezzola (ch'era gia commember dal directori nominà dal cussegl federal) sco nov president da la CRR e commember dal cussegl d'administraziun da la SRG e plinavant Gion Tumasch Deplazes sco nov commember dal cussegl regional; il cussegl regional ha elegì ses commember Duri Blumenthal en il directori.

La radunanza generala dals 28 da matg 2005 a Mustér ha ultra da las elecziuns menziunadas evas las tractandas statuarias e surdà il premi CRR a la Musica da la citad da Glion ed al chantatur Linard Bardill.

Cussegl regional

Il cussegl regional ed il directori èn sa radunads mintgamai 4 giadas per evader las tractandas ordinarias (quint, preventiv, rapports dal directur general SRG SSR e dal directur RTR).

Temas speziels èn stads:

- la structura dals programs da radio e televisiun
- il temp d'emissiun extendì per radio e televisiun
- il concept Radio Rumantsch 24uras
- l'integraziun da la producziun tecnica da la televisiun en l'atgna chasa
- ina discussiun generala concernent il postulat per in agen chanal da televisiun e ponderaziuns per pass concrets en questa direcziun. Ins è sa decidi per in agir precaut senza periclitlar noscha preschientscha actuala a la televisiun SF
- l'aboliziun dal «R» – ensemen cun DRS – per la televisiun SF. Ins deplorescha questa perdita ed ha fatg valair a bucca ed en scrit la malavita cun render attent las instanzas SRG SSR a la necessitad ed a la schanza da preschentar la quadrilinguitad da la Svizra sin plaun naziunal cun in agen chanal rumantsch da televisiun
- l'applicaziun da las mesiras da spargn ordinadas globalmain da la SRG SSR
- las nominas ed elecziuns en ils divers gremis.

Contact cun ils responsabels da RTR e da la SRG SSR

Regularmain han fatg part da las sedutas da noss gremis il directur general Armin Walpen ed il directur Bernard Cathomas, savens accumpagnà da ses substitut Theo Haas e tut segund las tractandas er dals commembers da la direcziun Mariano Tschuor, Erwin Ardüser u Pius Paulin.

Armin Walpen ha orientà regularmain davart la situaziun naziunala ed internaziunala e consolidà ils lioms cun noscha interpresa, a la quala el demussa grond respect e bainvulientscha.

Bernard Cathomas ha rapportà regularmain a bucca ed en scrit detagliadamain davart la strategia e l'andament da noscha interpresa inclus las finanzas, il moviment da persunal, il svilup da la chasa nova etc. Uschia han las sedutas dals gremis dà chaschun als commembers da s'orientar e da discutir amplamain dumondas fundamentalas ed actualas da radio e televisiun. Regularmain è quai stà il cas en connex cun la nova lescha naziunala da radio e televisiun (LRTV) che vegn suenter intgins onns da delibraziun concludida proximamain en il parlament federal.

Nus avain en il rom dal temp adina beneventà discussiuns davart ils singuls puncts da las tractandas per promover in tschert spiert d'identitad cun l'interpresa. Grazia a quel avain nus gè success.

Grazia fitg a tuttas ed a tuts.

Il president: Luregn Mathias Cavelty

Suprastanza

President

Vicepresident

Assessurs

dr. Luregn Mathias Cavelti, Cuir/Schluein

Remo Godly, Cuir/Zernez

Duri Bezzola, Scuol (numnà dal Cussegl federal)

Martin Quinter, Mustér

Armin Walpen, directur general da la SSR (ex officio)

5.8 Uniun da las Rumantschas e dals Rumantschs en la Bassa

Entant che las uniuns regionalas da la LR èn engaschadas cun organisar lur novs centers regionalas ed eleger nov personal, essan nus anc en tshertga da persunas che han temp ed interess da surpigliar funcziuns, vul dir da prestar lavur a favur dal rumantsch en la diaspora. Sche quels posts che vegnan ad esser vacants en nossa suprastanza na pon betg vegnir occupads, stuain nus chattar soluziuns externas, forsa er en collavuraziun cun autras instituziuns.

La suprastanza sto sa dumandar tge ch'ella po e sto far en ils proxims onns per activar quels chars Rumantschs e quellas charas Rumantschas en la Bassa. Èn l'interess ed il basegn insumma existents?

Radunanza annuala

La radunanza annuala aveva previs in referat teologic interessant, ma or da differentas raschuns n'ha il referent betg chattà la via tar nus a Zug. Er a la segunda data n'ha el betg pudì vegnir, navaglias en il sid han sfurzà el da restar a chasa.

Il chor rumantsch da Zug ans ha dà il bainvegni cun quatter bellas chanzuns.

La tshertga da novs commembers da suprastanza n'ha betg gì success, uschia che la gronda part è sa messa danovamain a disposiziun. Coni Livvers è nossa nova cassiera e Ciril Berther è ensemen cun Romeo Sgier il nov responsabel per projects.

Lavur en suprastanza

Organisar occurrenz, chattar vias da communicaziun, tgirar la pagina d'Internet, quai èn stadad las lavurs principalas da la suprastanza. Ella è sa reunida trais giadas a Turitg ed a Lucerna. Ultra da quai han la presidenta ed ils / las consuprastantAs prendì part a sesidas e radunanzas da la LR, da la Pro Raetia e da la Quarta Lingua.

Dumondas da sustegn èn vegnidas decididas suenter avair consultà la LR.

Occurrenz

Cun grond schlantsch essan nus ans mess vi da l'organisaziun da nossas occurrenz, sperond che blera glied s'interesseschia per quellas.

In grond regal da Nadal ans avain nus da l'URB fatg mez november, almain per quels ch'èn vegnids a tadlar Flurin Caviezel. El che preschenta normalmain ses program davant in grond public sin tribuna, è vegnì be per nus a Lucerna en in ambient intim.

Dr. teol. Ursicin G.G. Derungs avess gì da vegnir la fin schaner a referir davart «Consideraziuns istoricas enturn la figura de Jesus da Nazareth»,

ma sche forzas superiuras na vulan betg ... Bun d'avair in teolog en supra-
stanza. El ha lura manà ils/las participantAs cun bravura tras la temati-
ca.

Fegliet

El cumpara regularmain quatter giadas ad onn ed infurmescha ils com-
members singuls e las uniuns grischunas e rumantschas davart quai che
capita en la Rumantschia. Nus faschain attent ad occurrenzas musicalas,
exposiziuns e novas ediziuns. Uniuns e chors han la pussaivladad da sa
preschentar.

L'ediziun dumbra radund 160 exemplars.

Commembers

Il dumber s'augmenta plaun a plaun. Ussa dumbra quel, dasper las 50
uniuns en ils differents chantuns, 97 commembers singuls.

In cordial engraziament a tut quels ed a tut quellas che han sustegnì nus
durant l'entir onn, a la Lia Rumantscha, a las uniuns e spezialmain er a
noss commembers e nossas commembras che s'engaschan per la chaussa
rumantscha.

La presidenta: Cilgia Vital

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Cilgia Vital, Goldach SG
<i>Vicepresident ed actuar</i>	Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD
<i>Secretariat</i>	Erica Vonmoos, Turitg ZH
<i>Cassiera</i>	Coni Livers, Küsnacht SZ
<i>Responsabels projects</i>	Romeo Sgier, Lucerna LU Ciril Berther, Oetwil a.d.L. ZH
<i>Revisurs da quint</i>	Adalgott Berther, Dallenwil NW Lidia Deuber-Casutt, Hüenenberg ZG
<i>Delegad(a)as</i>	Cilgia Vital, Goldach SG Erica Vonmoos, Turitg ZH Coni Livers, Küsnacht SZ Romeo Sgier, Lucerna LU
<i>Suppleants</i>	Not Janett, Buchs SG Jachen Sarott, Chesalles-sur-Moudon VD Ciril Berther, Oetwil a.d.L. ZH

La radunanza da la GiuRu ha gì lieu sonda, ils 29 da schaner 2005, en la Hofkellerei a Cuira. Rafael Camenisch ha demissiunà sco suprastant e sco nov actuar è vegnì elegì unanimamain Gion-Andri Cantieni da Sagogn. Preschents a nossa radunanza generala èn stads er trais suprastants da la GCEE. Els han preschentà l'organisaziun da giuvenils da minoritads internaziunala – quai en connex cun il seminari da minoritads ch'era sin il program dal 2005.

Al cumenzament da l'onn avevan nus publitgà ina concorrenza da crear in «tischört» rumantsch – in «tischört» per la GiuRu. Aita Bott da Zuoz ha gudagnà la concorrenza e grazia a sia proposta avain nus pudì preschentar l'atun 2005 in fitg bel tischört che fa era buna reclama per la GiuRu. Il mars 2005 è ina delegaziun da la GiuRu stada al seminari da Pasca da la GCEE ad Oberbozen. Da la partida èn stads Annatina Dermont, Pia Valär, Oliver Nyffeler, Martin Cantieni e Chatrina Josty. Igl è stà puspè ina giada in seminari fitg interessant, nua ch'ins ha intervegnì bler sur da las minoritads en il Tirolo dal Sid e nua che nus essan era vegnì en contact pli stretg cun noss parents, ils Ladins.

L'avrigl 2005 ha gì lieu il lavuratori da scriver da la GiuRu. Il tema era «crimis» e per quel avain nus gì in referent cun blera experientscha sco aurtur da «racris»; Göri Klainguti. L'idea era da scriver «racris» ch'ins po lura registrar ed emetter sur Radio Gonda. Ils dus dis dal lavuratori n'han però betg tanschì per finir tut ils crimis e perquai vegn il project cuntinuà en il 2006.

Il matg 2006 è ina delegaziun da la GiuRu stada preschenta a l'emprim forum per fatgs socials e l'ambient da la Svizra orientala. (SUFO, Sozial- und Umweltforum Ostschweiz.) Sut il titel «In auter mund è pussaivel» èn vegnids ensemen giuvens e giuvnas da differentas organisaziuns culturalas e politicas. La delegaziun da la GiuRu, Oliver Nyffeler, Martin Cantieni e Sandro Maissen, han organisà in lavuratori rumantsch. En quel han ils participants gì la pussaivladad da vegnir en contact cun la lingua e cultura rumantscha e dad udir in zic co ch'igl è dad esser Rumantsch. La GiuRu vegn probabel puspè ad esser da la partida al segund SUFO che ha lieu il 2006.

Sco gia auters onns è stada la GiuRu, ensemen cun las Punts e cun la Romania da Giuventetgna, puspè preschenta a l'Open Air Val Lumnezia la fin da fanadur. Cunquai che las suprastanzas avevan decis dad ir per ina giada senza in agen stan era dumandada in'idea speziala. Nus avain lura realisà l'emprim «Streetlive Rumantsch». In gieu al qual ins po gudagnar raps ubain perder insatge custavel ... tut quai è vegnì filmà. Ils films divertents èn sin la rait: www.giuru.ch.

Cun quest giieu da cult ha la GiuRu marcà preschientscha a l'Open Air ed ha puspè ina giada gudagnà bleras simpatias.

L'avust ha gì lieu l'emprima «Sternwattwanderung» tar noss amis en Germania dal Nord. Durant quatter dis hai gì num viandar en la mar. Ina delegaziun da la GiuRu è era stada da la partida numnadamain: Oliver Nyfeler, Annatina Dermont, Cilgia Rauch e Sandro Maissen.

Durant tut l'onn è ida l'acziun «posta rumantscha» che la GiuRu aveva lantschà. Tar la «posta rumantscha» sa tracti d'ina glista d'adressas dad e-mail. Mintgin ch'è sin la glista po trametter novitads als auters. La «posta rumantscha» vegn duvrada fitg savens ed è s'establida sco in med d'infurmaziun impurtant per tut la Rumantschia. In'otra acziun da la GiuRu ha era gì grond success, ed era tar quella sa tracti dad in'acziun en la «rait». Là ha la GiuRu numnadamain rimmà tut las adressas da las uniuns da giuventetgna rumantschas (ed era dad autras grischunas.) Dal rest chatt'ins sin www.giuventetgna.net era tut las datas per las occurrenzas da questas uniuns.

Durant l'entir onn han era durà las preparaziuns per il seminari da giuvenils da minoritads da tut l'Europa. Quel ha lura gì lieu l'october a Laax. Radund 70 giuvenils èn stads preschents durant quatter dis e tranter quels blers gidanters per la GiuRu. Il seminari è stà in grondius project che ha dà blera lavur, ma era blera satisfacziun. Tras quest project è la GiuRu era stada fitg preschenta en las medias grischunas.

Ultra dals agens projects ha la GiuRu era quest onn dà sustegn finanziel per projects da giuvenils.

La fin da l'onn avain nus nizzegià per far las lavurs finalas dal seminari e formular finamiras ed il program per il 2006. Ina clera finamira è da collavurar dapli cun las giuventetgnas regionalas. Gia la radunanza generala va en questa direcziun, quella vegn numnadamain organisada dad in'unium da giuventetgna e durant il di datti era ina gronda occurrenza per tut las giuventetgnas rumantschas.

La presidenta: Chatrina Josty

Durant l'onn da gestiun da PUNTS (november 2004 enfin december 2005) èn vegnidas edidas 14 ediziuns da la gasetta giuvna, per il plaschair dals redactors e lecturs senza problems pli gronds u incaps. Quest onn da PUNTS n'ha betg purtà grondas novaziuns schurnalisticas u administrativas. La redacziun ha en emprima lingia sa dà fadia da cuntinuar sco en ils dus ultims dus onns.

Puntissimos

Il team da PUNTS ha produci 14 ediziuns en quest onn da gestiun. Ils diesch puntissimos ed ils quatter *accents* en successiun cronologica dal numer 126 al 139 èn stads: giuventetgna, *onn vegl* – *onn nov*, underground, la mort, intim,

seniors, *tualettas*, tren, budget, ils set putgads mortals, *DVD*, superstiziun, *minoritads* e statistica. Temas omnipreschents en la crititga da la gasetta giuvna èn il cuntegn – ina giada dapli ed ina giada main schurnalistic – ed il layout. Tut en tut pon ins però dir che PUNTS ha produci 14 bunas gasettas – senza dentant trair a niz il potenzial maximal che las premissas ans lubissan. Entant ch’il layout e vegnì unifitgà per las ediziuns regularas ed ha uschia era meglierà la legibladad, è el tant pli experimentals per las ediziuns d’accent.

Da menziunar spezialmain è d’ina vart l’accent ch’è cumpari en furma da dus DVDs. L’idea ch’era naschida durant il giubileum da PUNTS a Savognin ha finalmain pudì vegnir realisada ed ha chattà bler resun positiv. Grazia fitg a tut quels che han gidà a realisar quest project! Da l’autra vart era l’accent *minoritads* ch’è vegnì produci a chaschun dal seminari d’atun da la YEN a Laax.

Las numerusas rubricas che turnan en mintga numer han gidà a crear ina cuntinuitad en nosssa gasetta. Sper l’editorial, la schibetta dal mais, il container e l’engiavinera tutgan tiers era las rubricas tranter umens (resp. la wg), la tuppa schnorra, il giast ed il profil dal mais, e la seria mensila da fotografias.

Ultra da quai hai era dà autras serias pli curtas, p.ex. la droga dal mais, Placi e la sgarschur, la brev da lectur e las liricas banalas.

Persunal

En il team responsabel per il layout cun Donat Caduff, Martin Cantieni, Roman Schmid e Remo Caminada ed en il secretariat cun Maurus Blumenthal n’hai dà naginas midadas. Questa cuntinuitad ha segir era contribuì a la qualitat ed a la constanza da PUNTS.

En la redacziun hai dà insaquantas midadas:

Rafael Camenisch ha bandunà la schef per il favrer 2005 suenter in engaschi lung ed intensiv. Sia posiziun ha surpiglià Ursin Lutz. Il post da la redacziun Surselva ch’è uschia vegnì vacant partan da nov Silvana Derungs ed Annatina Nay. Plinavant ha Fadrina Hofmann bandunà la schefredacziun per il favrer 2006, ma quai tutga gia al proxim onn da gestiun.

Uschia sa cumpona la redacziun actuala dad Ursin Lutz (schefredacziun), Mevina Feuerstein (Engiadina), Gianna Sonder (Surmeir), Silvana Derungs ed Annatina Nay (Surselva). Responsabels per las rubricas èn: Marc Bundi (seria mensila da fotografias), Arno Camenisch (tuppa schnorra), Patrick Capaul (schibettas dal mais) e Chatrina Josty (tranter umens resp. la wg).

Website

La pagina d’Internet da las PUNTS www.punts.ch sa preschenta dapi il prim da matg 2005 en in nov vestgì. La pagina cuntegna infurmaziuns generalas davart las PUNTS, purtrets dal team actual. Il cor da la pagina è l’archiv da tuttas ediziuns da PUNTS cun il frontispizi, l’editorial, tut ils titels ed ils auters da mintga ediziun. Ultra da quai datti era anc in register

da tut quels che han scrit almain in text per PUNTS. In grond grazia fitg a Marc Bundi per la realisaziun ed a tut quels che han gidà ad endatar il material per l'archiv.

Finanzas ed abunentAs

Cun expensas da 97 540.30 francs ed entradas da 92 445.45 francs hai dà in deficit da 5094.85 francs. La svieuta da quest onn è per dus motivs uschè auta: Primo pervia da la festa da diesch onns PUNTS e secundo perquai che l'onn da gestiun ha durà 14 enstagl 12 mais. Questa midada è vegnida fatga per adattar l'onn da gestiun da PUNTS a quel da la GiuRu (fin da december enfin la fin december e betg fin d'october enfin la fin d'october).

Il motiv principal per questas cifras cotschnas è il fatg che la GiuRu e PUNTS avevan decidì da finanziair ensemen l'ediziun speziala da PUNTS (nr. 138) per l'ocasiun dal seminari da la YEN da l'october 2005 a Laax. L'october n'ha la suprastanza da la GiuRu però betg già a disposiziun ils daners per finanziair quella ediziun. La sperdita da l'onn da gestiun 04/05 sa resulta pli u main pervia da quest schabetg. Las PUNTS dumondan la GiuRu per quests daners en il cas che tala faschess in gudogn en il rendaquint dal seminari da la YEN da l'october 2005.

Plinavant ha la posta auzà ils pretschs per la posta speziala (betg brevs). Quai ha era auzà in zichel ils custs. Dal rest èn era s'augmentads ils custs da porto per brevs.

En l'onn nov vegni a dar pitschnas reducziuns tar las pajas ed i vala era da tschertgar novs sponsurs per gulivar las expensas.

Las finanzas da PUNTS empermettan dentant da restar pli u main stabilas, cunzunt grazia al grond engaschi da noss secretari, ch'è vegni da persvader ils ultims onns differents sponsurs da sustegnair PUNTS a lunga vista, ed era grazia a la buna lavur da l'entir team da la gasetta giuvna.

Il dumber d'abunents munta vinavant a circa 540 commembers. Igl è ina finamira d'auzar quest dumber cun marcar preschientscha a differentas occurrenzas cun agid da diversas acziuns.

L'avegnir

La finamira per il proxim onn da gestiun è franc da mantegnair la stabilitad e la constanza dals ultims onns.

I dat dentant tuttina anc da far blera lavur. Ina da las emprimas prioritads vegn ad esser da recrutar nova glieud che scriva per PUNTS, surtut glieud ch'è anc pli giuvna ch'il team actual e che duai garantir la cuntinuitad da nossa gasetta.

Plinavant stuain nus era metter in pau dapli paisa sin la qualitad linguistica ch'è magari stada plitost debla il davos temp.

Ina mira centrala resta dentant tuttina che nus ans possian engaschar era vinavant cun plaschair e senza pli gronds pensiers en favur da PUNTS. Sche questas premissas da basa èn garantidas dastgain nus segir guardar cun buna speranza vers il proxim onn.

Grazia fitg!

Naginas PUNTS senza daners, nagins daners senza sponsurs e donatur. Per il sustegn engrazia la gasetta giuvna a tut ils sponsurs, donatur ed inserents – spezialmain a la Giuventetgna Rumantscha (GiuRu) sco editura, ed a la Lia Rumantscha, plinavant a la stampa Spescha & Grünenfelder a Glion per la grondiusa collavuraziun, sco era a l'Argo a Glion. In grond grazia fitg era als fidaivels abunents, als lecturs ed a tut quels che crititgeschan, sustegnan e dattan adina puspè novs impuls a PUNTS.

Per il team da PUNTS: Ursin Lutz

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Chatrina Josty, Bravuogn
<i>Vicepresident</i>	Martin Cantieni, Sagogn
<i>Cassier</i>	Oliver Nyffeler, Cuir
<i>Actuar</i>	Gion-Andri Cantieni, Sagogn
<i>Assessura</i>	Pia Valär, Zuoz
<i>Delegad(a)s</i>	Martin Cantieni, Sagogn Annatina Dermont, Laax Oliver Nyffeler, Igis Gion-Andri Cantieni, Sagogn
<i>Suppleants</i>	Ursin Lutz, Rabiun Dario Klaiss, Vella

Team da PUNTS:

<i>Secretariat</i>	Maurus Blumenthal, Ruschein
<i>Schefredactur</i>	Ursin Lutz, Rabiun

5.10 Quarta Lingua

La suprastanza

La suprastanza è sa radunada a 5 sedutas ordinarias e 3 supplementaras, a las qualas ella è s'occupada da las differentas dumondas da sustegn finanziel sco era da la nova strategia da la QL. Ils commembers meritan per questa gronda lavur in sincer engraziament, en particular noss manader da project Kaspar Silberschmidt.

Sin fundament da questas midadas è la suprastanza sa fatschentada la stad 2005 en pliras sedutas cun l'orientaziun futura da la QL e cun sia politica da promoziun. Da questas sedutas èn resultads ils suandants accents (novs) per las activitads futuras da la QL.

Nova orientaziun da la QUARTA LINGUA, l'uniun per la promoziun da la lingua e cultura rumantscha

Las cundiziuns da basa da la QUARTA LINGUA (QL) èn sa midadas dapi sia fundaziun l'onn 1972 en differentes regards:

- La posiziun dal rumantsch sco lingua naziunala e (semi) uffiziala è sa meglierada.
- En tut stattan a disposiziun dapli meds finansials (en emprima lingua daners dal maun public) per la promoziun dal rumantsch.
- Meglras premissas structuralas per mantegnair e promover il rumantsch (tranter auter novas medias, servetschs linguistics da la Lia Rumantscha, collavuraziun da las organisaziuns sut il tetg da la LR).
- Il rumantsch grischun sco premissa impurtanta da la Rumantschia per sa preschentar a moda unitara visavi las autras linguas e culturas (naziunalas)
- L'anglais sin via a la lingua franca en Svizra.
- Il dumber adina pli pitschen da persunas che discurren rumantsch.

Promover e far punts

La QL, in'uniun da simpatisantas e simpatisants domiciliads per gronda part en Svizra tudestga, ha promovì enfin ussa surtut producziuns culturalas rumantschas (litteratura, teater, musica) en general cun contribuziuns plitost modestas en cumparegliaziun cun autras instituziuns da promoziun.

En l'avegnir na vul la QL betg pli far promoziun linguistica cun dar contribuziuns tenor il princip da la repartiziun eguala, mabain vul sustegnair

mo pli singuls projects d'auta qualitat. Ella vul en spezial promover il barat tranter la Rumantschia e las ulteriuras trais linguas naziunalas e contribuir ad ina meglra chapientscha vicendaivla.

Augmentar la preschientscha dal rumantsch grischun

La QL vesa en il rumantsch grischun, la lingua unifitgada anc giuvna, era grondas schanzas per il dialog tranter las regions linguisticas rumantschas. Perquai dat ella da nov mintg'onn in premi da reconuschientscha da CHF 5000 fin 10 000 ad ina instituziun u persuna che s'engascha u è s'engaschada en il senn d'ina promoziun duraivla dal rumantsch grischun. Ultra da quai inieziescha u sustegna la QL projects che augmentan la preschientscha dal rumantsch grischun era ordaifer la Rumantschia – en emprima lingua en Svizra tudestga.

Mobilisar simpatisantas e simpatisants dal rumantsch

La QL vul sa profitar en l'avegnir pli fitg sco plattafurma da dialog tranter la Rumantschia e l'ulteriura Svizra. Sper las activitads publicisticas (inclus la homepage da la QL) vul ella pledentar, sche pussaivel a moda persunala, commembers e partenaris da project potenzials. Las gruppas en mira principalas èn:

- persunalitads ed instituziuns activas sin il champ cultural, politic ed economic che considereschan la plurilinguitad da la Svizra sco in factur d'identitad e d'attractividad essenzial
- persunas che han ina stretga relaziun cun la Rumantschia (p. ex. possessurAs da hasas u d'abitaziuns da vacanzas en la Rumantschia, RumantschAs che laschan encrescher per la patria, absolventsAs da curs da rumantsch).

La nova strategia è vegnida elavurada cun l'approvaziun dals fundaturs da la QUARTA LINGUA ed en concordanza cun il secretariat da la LR. La radunanza generala dals 3 da favrer 2006 ha acceptà la nova strategia cun gronda maioritad.

Quint annual 2005 e contribuziuns finanzialas

Il quint annual serrà cun in pitschen avanzament. Il dumber da commembers e commembras è restà cun 370 tuttina sco l'onn passà. Las contribuziuns muntan a CHF 12 500, repartidas sin 10 singuls projects.

Il president: Anton Killias

Suprastanza

<i>President</i>	Anton Killias, Turitg
<i>Actuar</i>	dr. Linus Bühler, Oberrieden
<i>Assessur(a)s</i>	dr. Anna Marie Hew, Turitg Barbara Kürz, Turitg lic. oec. HSG Kaspar Silberschmidt, Turitg dr. Roman Truog, Turitg
<i>Delegad(a)s</i>	dr. Roland Böhmer, Turitg dr. med. Anna Marie Hew, Turitg dr. Roman Truog, Turitg
<i>Suppleant</i>	dr. Linus Bühler, Oberrieden

5.11 Cuminanza da mussadras rumantschas

Igl october 2004 vein nus mussadras Grischunas saviu raccoltar ils fretgs d'in grond pass da lavur. La revisiun da salarisaziun dallas mussadras Grischunas ei ida en vigur e nus luvrein dapi igl uost 2005 cun in alzament da paga da 4 %.

Nossa radunonza generala ha giu liug il zercladur 2005. Ils commembers dall'uniun, ein sin proposta dalla suprastanza, sedecidi da fusiunar cun l'uniun dil KgGr, cun las collegas d'nstrucziun tudestgas.

Duront las sesidas el decuors digl onn vein nus elavurau novs statuts ed in contract da fusiun. Communablamein cun ina gruppa da lavur, sestentein nus d'integrar la tgira da nies lungatg romontsch era ella nova uniun.

Il pass final dalla fusiun succeda il zercadur 2006. L'uniun nova da mussadras grischunas vegn fundada il settember 2006.

La presidenta: Cornelia Cathomen

Suprastanza

<i>Presidenta</i>	Cornelia Cathomen, Breil
<i>Vicepresidenta</i>	Erica Rada-Spreiter, Trin
<i>Actuara</i>	Graziella Venzin, Rueun
<i>Cassiera</i>	Annetta Derungs, Glion
<i>Assessura</i>	Tania Badel, Bever
<i>Revisuras</i>	Isabella Defuns-Gamboni, Trun Romana Deragisch-Hendry, Sedrun

6. RENDAQUINT DA LA LIA RUMANTSCHA 2005

Quint da gudogn e sperdita

	QUINT 2005		PREVENTIV 2005		QUINT 2004	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Contribuziuns						
Confederaziun	2 064 000		2 064 000		2 031 750	
Chantun Grischun	390 000		390 000		351 000	
Tschains da chapital	1 953		4 000		3 358	
Sustegns permanentes	5 000		5 000		5 000	
Servetschs spezialas	5 740		25 000		7 326	
Uniuns regionalas		360 000		360 000		368 000
Uniuns surregionalas		124 000		124 000		123 500
Diversas contribuziuns		24 374		37 000		22 934
Acziuns spezialas	61 351	175 407	40 000	155 000	82 597	205 841
Collavuratur regionalas	36 930	580 409	35 000	571 000	22 616	556 309
Servetsch linguistic	339 869	317 394	14 000	322 000	60 486	263 263
Post d'infurmaziun		99 049	3 000	101 000		97 961
Post da translaziun	248 587	268 649	279 000	260 000	189 482	251 207
Post da teater		25 235		26 000		38 080
Sustegns divers						
Ord retgav da reservas	41 000	252 000	15 000		38 000	
Divers sustegns	14 640		21 000		41 050	
Vendita, ediziuns	234 970	346 003	242 000	276 000	230 564	367 189

	QUINT 2005		PREVENTIV 2005		QUINT 2004	
	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS	ENTRADAS	EXPENSAS
Scolinas	118 655	184 972	116 000	184 000	116 343	172 617
Curs	44 145	37 561	35 000	33 000	32 101	25 583
Administraziun						
Organs		70 414		74 000		73 397
Secretariat		493 440		498 000		448 908
Infrastructura generala		195 736		215 000		195 362
	3 606 840	3 554 642	3 288 000	3 236 000	3 211 671	3 210 151
Surpli entradas/expensas		52 197		52 000		1 520
	3 606 840	3 606 840	3 288 000	3 288 000	3 211 671	3 211 671

Bilantscha per 31-12-2005

ACTIVAS	saldo per 31-12-2005	saldo per 31-12-2004
Daner current	418 488	-14 381
Debiturs	288 194	169 004
Inventari	1	1
Activas transitorias	0	0
Chapital da gestiun	706 683	154 624
Maschinas e mobigliar da biro	2	2
Maschinas / vehichels da scolina	2	2
Participaziun e diversas	3	3
Total activas	706 690	154 631

PASSIVAS	saldo per 31-12-2005	saldo per 31-12-2004
Impegn a curt termin	454 103	163 242
Emprests	0	0
Projects	3 885	3 885
Donaziuns	1 323	1 323
Reservas	252 000	41 000
Transitorias passivas	6 000	8 000
Chapital ester	717 311	217 450
Facultad	-10 622	-62 819
Total passivas	706 690	154 631

Rapport dal post da revisiun da la

LIA RUMANTSCHA (LR)

Sco post da revisiun avain nus controllà la contabilitad ed il quint (bilantscha, quint da gudogn e sperdita) da la Lia Rumantscha per l'on da gestiun terminà ils 31 da december 2005.

Nossa controlla avain nus fatg tenor ils princips reconuschids che la controlla sto vegnir planisada ed exequida uschia ch'ins eruescha cun gronda segirezza sbagls essenzials en il quint annual. Nus avain examinà ils posts e las indicaziuns dal quint annual cun agid dad analisas e retschertgas sin basa d'emprovas da controlla. Plinavant avain nus giuditgà l'applicaziun dals princips da facturaziun relevants, las valitaziuns generalas e la preschentaziun dal quint annual sco entir. Nus essan da l'opiniun che nossa controlla saja l'in basa suffizienta per noss giudicament.

La dimensiun da la controlla e nossas constataziuns pertutgant la controlla avain nus nudà en in rapport separà. Quest rapport avain nus elavurà per mauns da la regenza, da la suprastanza e da la cumissiun da gestiun da la LR.

Tenor noss giudicament correspundan la contabilitad ed il quint annual a la lescha ed als statuts.

Nus recumandain dad approvar quest quint annual.

7550 Scuol, 31 marz 2006

LISCHANA FIDUZIARIA SA

Andri Linsel
Fiduziari cun attestat da
manster federal
revisur principal

Reto Felli
Fiduziari cun attestat da
manster federal
revisur

Otmar Derungs

Otmar Derungs è naschì il 1953 a Ftan, en l'Engiadina Bassa.

Dal 1971 al 1981 ha el vivì e lavurà a Turitg.

Dapi il 1981 viva el a Strada en Engiadina.

Dapi il 1974 ha el diversas exposiziuns singulas ed era exposiziuns da grup-pas en Svizra ed en l'Austria.

El ha era gia fatg diversas decoraziuns da fatschadas.

Otmar preferescha da malegiar cun ieli sin taila da glin. Sco autodidact ha el bainbaud sviluppà ses agen stil persunal.

Igl è grev da discutir cun el davart la muntada da ses maletgs. El surlascha al contemplader dad interpretar l'ambiguitad da ses maletgs.

Ils motifs preferids da l'artist èn las plantas ed ils animals ch'el chatta en ses conturn. Mintgatant scuvr'ins era creatiras exoticas, sco per exempel peschs maritims. Otmar è da l'avis ch'ins n'emprendia betg d'enconuscher la vita en il grond mund, mabain cun observar il stretg ambient. El vegn inspirà durant la pestga a la riva da l'En, durant rimnar bulieus e durant ils dis da chatscha ch'el passenta en la Val Tasna.